

**ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΥΠΡΟΥ**

**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Τραπεζική και Χρηματοοικονομική»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

Το Χρηματοπιστωτικό Σύστημα.

Κίνδυνοι και Εποπτεία του Τραπεζικού Συστήματος.

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ

Ηλίας Ζέκκος

ΟΝΟΜΑ ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΑ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Στέλιος Μαρκουλής

ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΜΑΪΟΣ, 2016

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

Το Χρηματοπιστωτικό Σύστημα.

Κίνδυνοι και Εποπτεία του Τραπεζικού Συστήματος.

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ

Ηλίας Ζέκκος

ΟΝΟΜΑ ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΑ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Στέλιος Μαρκουλής

ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΜΑΪΟΣ, 2016

Περίληψη

Στην εργασία που ακολουθεί έχει μελετηθεί διεξοδικά το τραπεζικό σύστημα και ο τρόπος λειτουργίας του. Στόχος της διατριβής ήταν η κατανόηση της λειτουργίας των τραπεζικών συστημάτων όπως αυτά παρουσιάζονται εκτενέστερα σε βιβλιογραφίες πολλών ερευνητών, οι οποίοι έχουν εντυφίσει στο τραπεζικό σύστημα ανά το παγκόσμιο. Όπως έχει αναφερθεί προηγουμένως, για την ολοκλήρωση της εργασίας, η έρευνα έχει βασιστεί στην πρωτογενή έρευνα. Μέσα από λεπτομερή μελέτη σχετικής βιβλιογραφίας, έχουν εντοπιστεί σημαντικά σημεία, τα οποία επικεντρώνονται στο χρηματοπιστωτικό και τραπεζικό σύστημα, στους τραπεζικούς κινδύνους και στην τραπεζική εποπτεία.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μία εισαγωγή στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, όπου περιγράφεται η λειτουργία, τα χαρακτηριστικά του αλλά και το ποιοι συμμετέχουν σε αυτό.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται το τραπεζικό σύστημα, όπου γίνεται αναφορά στην δομή και οργάνωση των τραπεζών αλλά και μια ιστορική αναδρομή στην πορεία των τραπεζών.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται και αναλύονται οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν οι τράπεζες, αλλά και οι τρόποι διαχείρισης των κινδύνων αυτών.

Τέλος, στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο αναλύεται η εποπτεία των τραπεζών, από το πρώτο σύμφωνο της επιτροπής της Βασιλείας για την Κεφαλαιακή Επάρκεια (Basel I), το πέρασμα στη Βασιλεία II και τέλος στη Βασιλεία III.

Summary

The main focus of this dissertation is the way the bank system functions. The main target of the dissertation is getting familiar with the function of the bank systems, as these are being analyzed at the bibliography of many researchers, who have studied in depth in the worldwide bank system. As mentioned above, the main technique for collecting the data required for this dissertation is the available literature from academic writings. The research provided me with useful information for the various views on the financial credit and bank system the danger related the banks and the banking supervision have been found, in order the research to be completed.

The first chapter of this dissertation begins by presenting the function and the characteristics of the banking system in general and what it involves.

The second chapter concentrates specifically on the structure and organisation of the banking system and the historical background of the banks.

On the following chapter emphasis is placed on the dangers banks are facing and the how these are handled.

The last chapter focuses on the supervision of the banks throughout the first agreement of the Basel Committee for the capital adequacy as well as on the following two other Basel Committee agreements.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ την οικογένεια μου που ήταν συνεχώς δίπλα μου, όχι μόνο κατά την διάρκεια συγγραφής της διατριβής μου, αλλά καθ' όλης της διάρκειας των σπουδών μου.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω να δώσω στον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Στέλιο Μαρκουλή, καθώς η παρούσα διατριβή δεν θα μπορούσε να είχε ολοκληρωθεί χωρίς την αμέριστη καθοδήγηση και υποστήριξή του.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές που μου διδάξανε στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα «Τραπεζική και Χρηματοοικονομική» για τις εμπειρίες και γνώσεις που αποκόμισα.

Περιεχόμενα

1	Το Χρηματοπιστωτικό Σύστημα	1
1.1	Έννοια και Χαρακτηριστικά του Χρηματοπιστωτικού συστήματος.....	2
1.2	Οι Συμμετέχοντες στο Χρηματοπιστωτικό σύστημα.....	7
1.2.1	Ιδιώτες Επενδυτές.....	7
1.2.2	Επιχειρήσεις: Εθνικές και Πολυεθνικές.....	8
1.2.3	Θεσμικοί Επενδυτές.....	8
1.2.4	Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί.....	8
1.2.5	Κεντρικές Τράπεζες.....	10
1.3	Το Χρηματοπιστωτικό Σύστημα και η Πραγματική Οικονομία.....	10
2	Το Τραπεζικό Σύστημα	13
2.1	Εννοιολογικός Προσδιορισμός της Τράπεζας.....	13
2.2	Ιστορική Εξέλιξη των Τραπεζών.....	14
2.3	Τράπεζες και Οικονομική Δραστηριότητα.....	17
2.4	Δομή και Οργάνωση μιας Τράπεζας.....	18
2.5	Οι Κεντρικές Τράπεζες.....	20
2.5.1	Ιστορική Αναδρομή.....	21
2.5.2	Ρόλος και Λειτουργία.....	21
2.5.3	Κεντρική Τράπεζα και Παρεμβάσεις.....	23
2.5.4	Νομισματική Κυκλοφορία και Νομισματική Πολιτική.....	23
2.5.5	Η Άσκηση της Νομισματικής Πολιτικής.....	24
2.5.6	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.....	24
2.6	Η Συστημική Προσέγγιση μιας Τράπεζας.....	27
2.6.1	Η Οργανωτική Συγκρότηση μιας Τράπεζας.....	28
3	Τραπεζικοί Κίνδυνοι	29
3.1	Η Εποχή των Τραπεζικών Κινδύνων.....	29
3.2	Η διάρθρωση των Τραπεζικών Κινδύνων.....	30
3.2.1	Ο Πιστωτικός Κίνδυνος.....	31
3.2.2	Ο Κίνδυνος Επιτοκίου.....	32
3.2.3	Ο Κίνδυνος Συναλλάγματος.....	32
3.2.4	Ο Κίνδυνος Αγοράς.....	33
3.2.5	Ο Κίνδυνος Ρευστότητας.....	33
3.2.6	Ο Λειτουργικός Κίνδυνος.....	33
3.2.7	Ο Κίνδυνος Χώρας.....	34
3.2.8	Άλλοι Κίνδυνοι.....	34
3.3	Διαχείριση Κινδύνων.....	34
4	Τραπεζική Εποπτεία	36
4.1	Η Επιτροπή της Βασιλείας.....	38
4.1.1	Λειτουργία και Στόχοι της Επιτροπής της Βασιλείας.....	38
4.2	Το Πρώτο Σύμφωνο της Επιτροπής της Βασιλείας για την Κεφαλαιακή Επάρκεια (Basel I).....	40
4.3	Το Νέο Σύμφωνο της Επιτροπής της Βασιλείας για την Κεφαλαιακή Επάρκεια (Basel II).....	44
4.4	Βασιλεία III (Basel III).....	49
	Βιβλιογραφία	54

Κεφάλαιο 1

Το Χρηματοπιστωτικό Σύστημα

Το χρηματοπιστωτικό σύστημα μιας οικονομίας αποτελείται από ένα σύνολο θεσμών, οργανισμών και αγορών, που λειτουργούν ως «ενδιάμεσοι» μεταξύ των πλεονασματικών και των ελλειμματικών οικονομικών δραστηριοτήτων και μονάδων. Αυτή η «διαμεσολάβηση» (intermediation) έγκειται σε μια διπλή λειτουργία, η οποία απευθύνεται αφενός μεν προς τις πλεονασματικές μονάδες με στόχο τη συγκέντρωση των «περισσευμάτων» (αποταμιεύσεων) τους και αφετέρου προς τις ελλειμματικές μονάδες με στόχο την εξυπηρέτηση των χρηματοδοτικών (δανειακών) αναγκών τους. (Κορλίας 2006)

Στα πλαίσια αυτής της λειτουργίας, όλοι αυτοί οι ενδιάμεσοι χρηματοδοτικοί θεσμοί και οργανισμοί (financial intermediates) μαζί με τις χρηματοοικονομικές αγορές (financial markets) προσφέρουν μια εξειδικευμένη αλλά και απαραίτητη υπηρεσία στο οικονομικό σύστημα: συλλέγουν τις αποταμιεύσεις και τα ταμειακά περισσεύματα από έναν πολύ μεγάλο αριθμό αποταμιευτών – όπου ο «μέσος» (τυπικός) αποταμιευτής είναι ταυτόχρονα και «μικρού» μεγέθους- και κατόπιν ομαδοποιούν τα συλλεγόμενα χρηματικά ποσά και τα «μετασχηματίζουν» σε μορφές και ποσότητες τέτοιες ώστε να αρμόζουν στην κάλυψη των χρηματοδοτικών αναγκών των ελλειμματικών μονάδων- όπου η «μέση» (τυπική) ελλειμματική μονάδα είναι ταυτόχρονα και «μεγάλου» μεγέθους.

Μπορούμε λοιπόν να θεωρήσουμε ότι οι υπηρεσίες που προσφέρουν στο οικονομικό σύστημα οι θεσμοί, οι οργανισμοί και οι αγορές που συνθέτουν το χρηματοοικονομικό σύστημα αφορούν στα εξής:

α) Στη δυνατότητα προσέλκυσης (ή «κινητοποίησης») αποταμιευτικών κεφαλαίων, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται η συγκέντρωση «επαρκών» αποταμιευτικών πόρων.

β) Στην ικανότητα «μετασχηματισμού» των συγκεντρωθέντων κεφαλαίων, έτσι ώστε να εξυπηρετούνται οι χρηματοδοτικές ανάγκες του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα.

1.1 Έννοια Και Χαρακτηριστικά Του

Χρηματοπιστωτικού Συστήματος

Είναι γνωστό ότι ο απώτερος σκοπός κάθε οικονομίας είναι η οικονομική ανάπτυξη και η οικονομική και κοινωνική ευημερία. Βάση για την οργάνωση της οικονομίας και ταυτόχρονα αφετηρία για την οικονομική ανάπτυξη αποτελούν οι δύο κύριοι τομείς οικονομικής δραστηριότητας, ο δημόσιος και ο ιδιωτικός τομέας. Το μέγεθος και η συνεισφορά καθενός από τους δύο τομείς προσδιορίζεται διαχρονικά από τις κρατούσες ιδεολογικοπολιτικές τάσεις και επιλογές. Στο σημερινό παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον κυρίαρχη επιλογή αποτελεί ο περιορισμός του δημόσιου και η ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα.

Ο δημόσιος τομέας εκφράζεται από το κράτος (δημόσιο) και από τις δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμούς. Ο ιδιωτικός τομέας περιλαμβάνει τα νοικοκυριά (ιδιώτες) και τις επιχειρήσεις.

Επομένως οι οικονομικές μονάδες σε κάθε οικονομία κατατάσσονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Στις οικονομικές μονάδες του δημόσιου τομέα, που εκφράζονται από το κράτος και τις δημόσιες επιχειρήσεις, και στις οικονομικές μονάδες του ιδιωτικού τομέα, που εκφράζονται από τα νοικοκυριά και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Οι οικονομικές αυτές μονάδες στο τέλος κάθε οικονομικής χρήσης ή κατά τη σύνταξη του προϋπολογισμού τους εμφανίζουν θετικό υπόλοιπο (πλεόνασμα), αρνητικό υπόλοιπο (έλλειμμα) ή μηδενικό υπόλοιπο (ισοσκελισμένες ροές). (Αγγελόπουλος 2010)

Είναι φανερό ότι οι οικονομικές μονάδες που παρουσιάζουν πλεόνασμα, και κατά συνέπεια διαθέσιμα αποταμιευμένα κεφάλαια, έχουν συμφέρον να μην κρατήσουν τα

κεφάλαια που τους περισσεύουν αδρανή, αλλά αντίθετα να τα μεταβιβάσουν, έναντι κάποιας αμοιβής ή απόδοσης, στις ελλειμματικές οικονομικές μονάδες ή σε άλλες οικονομικές μονάδες πλεονασματική ή ισοσκελισμένη θέση, εφόσον οι προβλεπόμενες χρηματοοικονομικές εισροές αυτών για τη νέα οικονομική περίοδο υστερούν των αναμενόμενων εκροών τους.

Η επικοινωνία όμως μεταξύ των οικονομικών μονάδων δεν είναι εύκολη. Επιπλέον, ακόμα και αν η επικοινωνία καταστεί δυνατή, στις περισσότερες περιπτώσεις δεν συμπίπτει το ύψος των αποταμιεύσεων μιας συγκεκριμένης οικονομική μονάδας με το ύψος των κεφαλαίων που καλύπτουν τις ανάγκες κάποιας άλλης οικονομικής μονάδας ή δεν συμπίπτει το χρονικό διάστημα που οι οικονομικές μονάδες επιθυμούν να διαρκέσει η συναλλαγή.

Ένα επιπρόσθετο σημαντικό θέμα που αντιμετωπίζουν οι οικονομικές μονάδες είναι η εξασφάλιση του καλού τέλους συναλλαγής που πραγματοποιούν, αφού αυτό εξαρτάται από την τήρηση των όρων που οι ίδιοι θέτουν. Επομένως, ακόμα και αν υπάρξει η επικοινωνία και συμφωνηθεί η συναλλαγή, δεν εξασφαλίζεται η αποτελεσματική διοχέτευση των κεφαλαίων στην οικονομία. Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω είναι η πλημμελής χρηματοδότηση της οικονομικής δραστηριότητας και ο περιορισμός του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας και της κοινωνικής ευημερίας.

Στο σημείο αυτό παρεμβαίνει το χρηματοπιστωτικό ή χρηματοοικονομικό σύστημα (financial system), ρόλος του οποίου είναι η συγκέντρωση των πλεοναζόντων κεφαλαίων της οικονομίας και η αποτελεσματική διοχέτευσή τους σε όσες οικονομικές μονάδες χρειάζονται αυτά τα κεφάλαια για επενδυτικούς ή καταναλωτικούς λόγους.

Η αποτελεσματική κατανομή των κεφαλαίων αυτών πραγματοποιείται με τα χρηματοπιστωτικά ή χρηματοοικονομικά μέσα ή προϊόντα (financial instruments), τα οποία έχουν δημιουργηθεί και, ανάλογα με τις εξελίξεις, δημιουργούνται διαρκώς στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Παραδείγματα τέτοιων προϊόντων είναι:

-Ομολογίες (Bonds)

-Έντοκα Γραμμάτια Δημοσίου (Treasury Bills)

-Πιστοποιητικά καταθέσεων (Certificates of deposit)

- Εμπορικά ή Βιομηχανικά Ομόλογα (Commercial Papers)
- Ομολογίες Επιχειρήσεων (Corporate Bonds)
- Προϊόντα Εξασφάλισης Κεφαλαίου (Capital Guarantee Products)
- Στεγαστικά Δάνεια (Mortgages)

Τα χρηματοπιστωτικά μέσα διοχετεύονται στο χρηματοπιστωτικό σύστημα μέσω των χρηματοπιστωτικών αγορών (financial markets) , οι οποίες αναπτύσσονται και εξελίσσονται συνεχώς, ανάλογα με την εξέλιξη και τα χαρακτηριστικά των χρηματοπιστωτικών προϊόντων (μέσων) που τίθενται προς μεταφορά ή προς διαπραγμάτευση σ' αυτές. Παράλληλα η ανάπτυξη των αγορών οδηγεί στη βελτίωση των χαρακτηριστικών των χρηματοοικονομικών προϊόντων αλλά και στη δημιουργία νέων προϊόντων. Παραδείγματα χρηματοπιστωτικών αγορών αποτελούν:

- Πρωτογενής Αγορά (Primary Market)
- Δευτερογενής Αγορά (Secondary Market)
- Χρηματαγορά (Money Market)
- Κεφαλαιαγορά (Capital Market)
- Τρέχουσα Αγορά (Spot Market)
- Προθεσμιακή Αγορά (Forward Market)
- Εγχώρια Αγορά Συναλλάγματος (Domestic Foreign Exchange Market)
- Διεθνής Αγορά Συναλλάγματος (International Foreign Exchange Market)
- Αγορά Δικαιωμάτων και Προθεσμιακών Συμβολαίων (Options and Futures Market)
- Διατραπεζική Αγορά (Federal Funds)

Η μεταφορά των πλεοναζόντων κεφαλαίων μέσω των χρηματοοικονομικών αγορών μπορεί να πραγματοποιηθεί καταρχάς με άμεση επικοινωνία και διαπραγμάτευση μεταξύ αποταμιευτών και δανειζομένων. Στην περίπτωση αυτή αναφερόμαστε σε άμεση χρηματοδότηση (direct financing).

Όμως η άμεση επικοινωνία αποταμιευτών και δανειζομένων δεν είναι εύκολη, αφού συνήθως τα δύο μέρη δεν διαθέτουν τις απαιτούμενες γνώσεις, τις κατάλληλες πληροφορίες και τον απαιτούμενο χρόνο, ώστε να καταλήξουν σε μια αποτελεσματική προσέγγιση. Ή ακόμα και αν επιτύχουν την προσέγγιση δεν είναι σίγουρο ότι θα καταλήξουν σε συμφωνία, αφού στις περισσότερες περιπτώσεις τόσο οι ποσοτικές όσο και οι χρονικές τους ανάγκες διαφέρουν. Επιπροσθέτως και πιθανή συμφωνία να

υπάρξει δεν διασφαλίζεται το καλό τέλος της συναλλαγής, αφού η φερεγγυότητα των αντισυμβαλλομένων δεν είναι εξασφαλισμένη

Τα προβλήματα αυτά αποτέλεσαν την βασική αιτία εμφάνισης και ανάπτυξης των χρηματοπιστωτικών οργανισμών (financial intermediaries) που αποτελούν το βασικό μοχλό λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

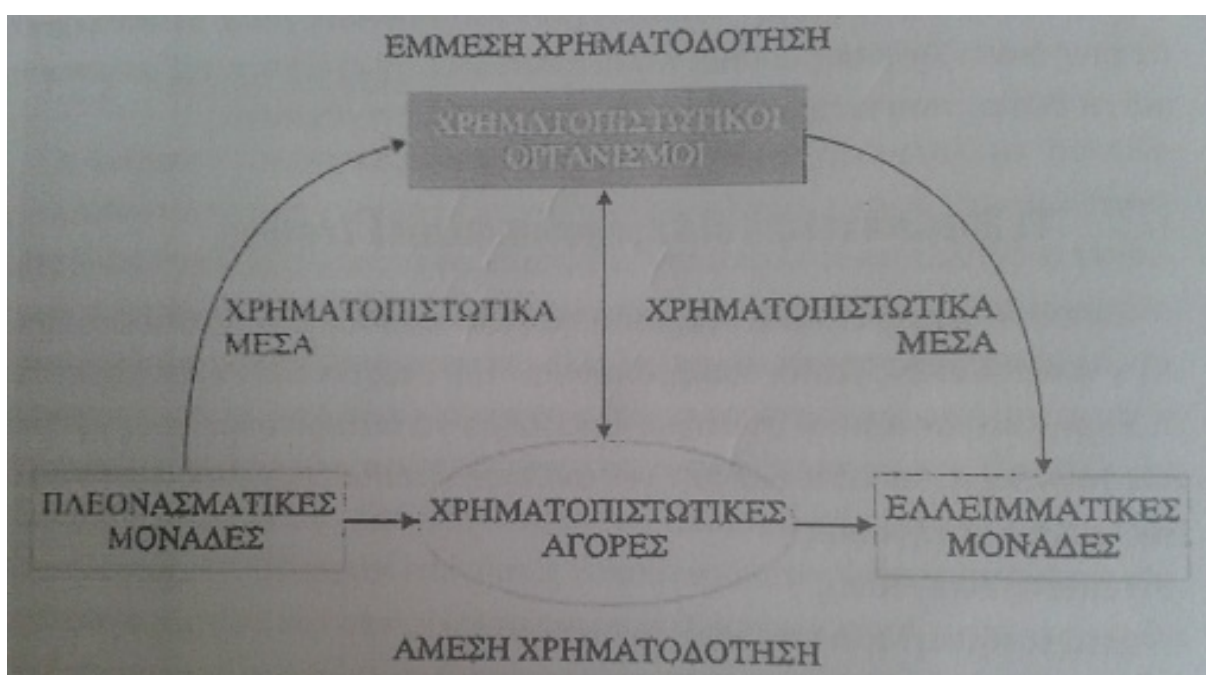
Οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί παρεμβαίνουν μεταξύ των οικονομικών μονάδων που αποταμιεύουν (πλεονασματικών οικονομικών μονάδων) και των οικονομικών μονάδων που χρειάζονται κεφάλαια (δανειζομένων), είτε πρόκειται για ελλειμματικές είτε για πλεονασματικές οικονομικές μονάδες, και αφού συγκεντρώσουν τα κεφάλαια των πρώτων και τα διαμορφώσουν κατάλληλα, τα διοχετεύουν με μεγάλη αποτελεσματικότητα στις δεύτερες. Στην περίπτωση αυτή αναφερόμαστε σε έμμεση χρηματοδότηση (indirect financing). Ενδεικτικά κάποιοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί είναι:

- Πιστωτικά Ιδρύματα (Τράπεζες)
- Επιχειρήσεις Παροχής Επενδυτικών Υπηρεσιών
- Ανώνυμες Εταιρείες Παροχής Επενδυτικών Υπηρεσιών
- Εταιρείες Χρηματοδοτικής Μίσθωσης (Leasing Companies)
- Εταιρείες Πρακτόρευσης Επιχειρηματικών Απαιτήσεων (Factoring Companies)
- Εταιρείες Forfeiting
- Εταιρείες Κεφαλαίου Επιχειρηματικών Συμμετοχών (Venture Capital Companies)
- Ανώνυμες Εταιρείες Διαχείρισης Αμοιβαίων Κεφαλαίων
- Συνεταιριστικές Τράπεζες
- Εταιρείες Επενδύσεων Χαρτοφυλακίου
- Πιστωτικές Ενώσεις (Credit Unions)
- Εταιρείες Χρηματοδότησης Κατανάλωσης (Sales and Consumer Finance Companies)
- Εταιρείες Παροχής Πιστώσεων
- Τράπεζες Αμοιβαίων Κεφαλαίων (Mutual Savings Banks)
- Ενώσεις Αποταμιεύσεων και Δανείων (Savings and Loan Associations)

Οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί δραστηριοποιούνται τόσο στις πρωτογενείς αγορές (primary markets), δηλαδή στις αγορές που εμφανίζονται για πρώτη φορά τα

χρηματοοικονομικά προϊόντα, όσο και στις δευτερογενείς αγορές (secondary markets), δηλαδή στις αγορές που διαπραγματεύονται υφιστάμενα χρηματοοικονομικά προϊόντα.

Στο πιο κάτω σχήμα απεικονίζεται σε απλοποιημένη μορφή η ροή κεφαλαίων εντός του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Από το σχήμα προκύπτει ότι οι αποταμιευτές μέσω των χρηματοπιστωτικών αγορών ή/και με την παρέμβαση των χρηματοπιστωτικών οργανισμών μεταφέρουν με τη χρήση των χρηματοπιστωτικών προϊόντων κεφάλαια από τις πλεονασματικές οικονομικές μονάδες της οικονομίας (αρχικοί δανειστές) στις ελλειμματικές οικονομικές μονάδες (τελικοί δανειζόμενοι) είτε με έμμεση είτε με άμεση χρηματοδότηση.

Σχήμα 1. Το χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί δραστηριοποιούνται στο χρηματοπιστωτικό σύστημα τόσο για λογαριασμό των πελατών τους όσο και για δικό τους λογαριασμό, ως επενδυτές ή ως κερδοσκόποι, με στόχο το κέρδος βάσει των προβλέψεων τους για την πορεία των αγορών. Ακολουθώντας την αρχή αυτή οι περισσότεροι χρηματοοικονομικοί οργανισμοί έχουν καταναείμει το χαρτοφυλάκιο τους σε επενδυτικό χαρτοφυλάκιο και χαρτοφυλάκιο συναλλαγών. Στην κατεύθυνση αυτή συνεισφέρουν και οι οδηγίες των εποπτικών αρχών που προσδιορίζουν τη μέτρηση της κεφαλαιακής επάρκειας των οργανισμών.

Συμπερασματικά, σε σχέση με το Σχήμα 1 μπορούμε να καταλήξουμε στη διαπίστωση ότι αρχικοί δανειστές, δηλαδή δανειστές πριν την παρέμβαση των χρηματοπιστωτικών οργανισμών, μπορεί να είναι όλοι οι φορείς της οικονομίας, δηλαδή οι επιχειρήσεις, τα νοικοκυριά, το κράτος και οι δημόσιοι οργανισμοί. Οι ίδιες οικονομικές μονάδες μπορεί να είναι τελικοί δανειζόμενοι, δηλαδή δανειζόμενοι μετά την παρέμβαση των χρηματοπιστωτικών οργανισμών. Και στις δύο περιπτώσεις η μεταφορά των κεφαλαίων μπορεί να γίνει με άμεση ή έμμεση χρηματοδότηση.

Είναι φανερό ότι στις έννοιες αρχικοί δανειστές και τελικοί δανειζόμενοι δεν περιλαμβάνονται εκείνοι οι χρηματοοικονομικοί οργανισμοί οι οποίοι δραστηριοποιούνται στο χρηματοπιστωτικό σύστημα μόνο για λογαριασμό και προς διευκόλυνση των πελατών τους, όπως για παράδειγμα οι ανάδοχοι (underwriters) στις αυξήσεις του μετοχικού κεφαλαίου επιχειρήσεων. Όσον αφορά τους τίτλους, μέσω των οποίων πραγματοποιείται η μεταφορά των κεφαλαίων, για τους μεν δανειστές αποτελούν στοιχείο του ενεργητικού τους και οι θέσεις που κατέχουν είναι θετικές (long positions), για τους δε δανειζόμενους οι ίδιοι τίτλοι αποτελούν στοιχείο του παθητικού τους και οι θέσεις που κατέχουν είναι αρνητικές (short positions).

1.2 Οι Συμμετέχοντες στο Χρηματοπιστωτικό

Σύστημα

Επεκτείνοντας την κατηγοριοποίηση των οικονομικών μονάδων, δημοσίου και ιδιωτών, βάσει του τρόπου και του στόχου της συμμετοχής τους στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, μπορούμε να διακρίνουμε τους χρήστες των χρηματοπιστωτικών μέσων για άντληση ή τοποθέτηση κεφαλαίων, στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Ιδιώτες Επενδυτές
- Επιχειρήσεις: Εθνικές και Πολυεθνικές
- Θεσμικοί επενδυτές
- Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί
- Κεντρικές Τράπεζες

1.2.1 Ιδιώτες Επενδυτές

Οι ιδιώτες συμμετέχουν κυρίως για κερδοσκοπικούς λόγους (speculation) και για τη δημιουργία των κατάλληλων επενδύσεων που θα τους προφυλάξουν από μελλοντικούς

οικονομικούς και συναλλαγματικούς κινδύνους (hedging). Οι επενδυτικές επιλογές των ιδιωτών σχετίζονται με θέματα όπως ο επενδυτικός ορίζοντας, η επιλογή του σωστού χρόνου (timing) της τοποθέτησης, η διασπορά και η αναδιάρθρωση των τοποθετήσεων, η ενημέρωση, ο δανεισμός ή η χρήση ιδίων κεφαλαίων για την επένδυση, η τοποθέτηση σε τρέχουσες ή προθεσμιακές αγορές, το άνοιγμα θετικής (long) ή αρνητικής (short) θέσης κ.ο.κ.

1.2.2 Επιχειρήσεις: Εθνικές και Πολυεθνικές

Οι μεγάλες επιχειρήσεις συμμετέχουν για να εξασφαλίσουν ρευστότητα με δανεισμό κεφαλαίων με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο και με το μικρότερο δυνατό κόστος ή με άντληση κεφαλαίων από το επενδυτικό κοινό με έκδοση και πώληση νέων ή υφιστάμενων μετοχών. Παράλληλα έχουν τη δυνατότητα να τοποθετούν στην αγορά το ταμειακό τους πλεόνασμα.

1.2.3 Θεσμικοί Επενδυτές

Οι θεσμικοί επενδυτές είναι εξειδικευμένοι οργανισμοί με βασικό αντικείμενο εργασιών και σημαντική δραστηριότητα, πέραν των άλλων, τη διαχείριση μεγάλου ύψους κεφαλαίων, είτε για ίδιο λογαριασμό (ίδια κεφάλαια), ή κεφάλαια για λογαριασμό τρίτων (ξένα κεφάλαια). Η διαχείριση των κεφαλαίων στηρίζεται στην κατάλληλη οργάνωση του οργανισμού και πραγματοποιείται από εξειδικευμένα στελέχη με επιστημονική γνώση των προϊόντων, των αγορών, των κινδύνων, της αντιστάθμισης κ.ο.κ. Παράλληλα η διαχείριση διέπεται από συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο και κανόνες δεοντολογίας. Οι θεσμικοί επενδυτές τοποθετούνται τόσο σε προϊόντα της χρηματαγοράς όσο και σε προϊόντα της κεφαλαιαγοράς και ταυτόχρονα σε προϊόντα με μεγάλη μόχλευση (leverage) και σημαντικά υψηλό κίνδυνο, όπως είναι τα παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα. Βασικά κριτήρια για την επιλογή των τοποθετήσεων τους αποτελούν ο κίνδυνος που επιθυμούν να αναλάβουν, σύμφωνα και με τις εξουσιοδοτήσεις των αρμοδίων οργάνων του οργανισμού ή των πελατών τους, η κεφαλαιακή τους επάρκεια και η ανάπτυξη προϊόντων αντιστάθμισης.

1.2.4 Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί

Οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί συμμετέχουν ο καθένας με το δικό του τρόπο στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου με βάση τις ανάγκες άντλησης κεφαλαίων και αξιοποίησης κατά τον καλύτερο τρόπο των διαθεσίμων τους για μεγιστοποίηση της

απόδοσης του χαρτοφυλακίου τους. Σημειώνεται ότι πολλοί χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί περιλαμβάνονται στους θεσμικούς επενδυτές.

Μια γενική αρχή είναι ότι οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί προσπαθούν να μη διαφοροποιούν σε μεγάλο βαθμό τη χρονική διάρκεια των στοιχείων τοποθέτησης και άντλησης κεφαλαίων, τουλάχιστον στις περιπτώσεις που η ρευστότητα των τίτλων είναι χαμηλή και η μεταβλητότητα (volatility) της τιμής και της απόδοσής τους υψηλή.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος με τον οποίο συμμετέχουν στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και στις αγορές του οι κυριότεροι των χρηματοπιστωτικών οργανισμών, δηλαδή τα πιστωτικά ιδρύματα (τράπεζες). Εκείνο που χαρακτηρίζει τη συμμετοχή των πιστωτικών ιδρυμάτων είναι η μεγάλη ποικιλία των χρηματοοικονομικών στοιχείων του ενεργητικού και του παθητικού τους. Η ποικιλία αυτή δημιουργήθηκε μετά από συνεχείς διαχρονικά αλλαγές της πολιτικής διαχείρισης των στοιχείων άντλησης κεφαλαίων (στοιχείων παθητικού) και των στοιχείων τοποθέτησης κεφαλαίων (στοιχείων του ενεργητικού) των πιστωτικών ιδρυμάτων στην προσπάθειά τους για ρευστότητα αλλά και για κερδοφορία μέσα στο συνεχώς μεταβαλλόμενο χρηματοοικονομικό περιβάλλον.

Μέχρι τη δεκαετία του 1960 τα πιστωτικά ιδρύματα ή οι εμπορικές τράπεζες, δηλαδή η κύρια μορφή των τότε πιστωτικών ιδρυμάτων, εξασφάλιζαν την αναγκαία ρευστότητα διαχειριζόμενα κυρίως τα στοιχεία του ενεργητικού τους, αφού τα στοιχεία του παθητικού ήταν συγκεκριμένα, προσδιοριζόμενα από τις άφθονες σχεδόν σταθερού ύψους καταθέσεις.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 παρατηρείται μεταβολή στην πολιτική εξασφάλισης ρευστότητας με διαχείριση των στοιχείων του παθητικού. Σημαντικό ρόλο στη στροφή αυτή έπαιξε ο περιορισμός των καταθέσεων και η αύξηση της ζήτησης για κεφάλαια, λόγω του διαρκώς βελτιούμενου διεθνώς ρυθμού ανάπτυξης, που οδήγησαν στην ανάγκη ανάπτυξης πολλών νέων, πέραν των καταθέσεων, χρηματοοικονομικών προϊόντων άντληση κεφαλαίων.

Σήμερα υπάρχει ανάγκη και δυνατότητα οι τράπεζες ανάλογα με τις ανάγκες τους να διαχειρίζονται είτε τα στοιχεία του ενεργητικού είτε τα στοιχεία του παθητικού τους.

Αυτή είναι σήμερα η λεγόμενη περίοδος διαχείρισης ενεργητικού-παθητικού των πιστωτικών ιδρυμάτων (asset-liability management).

1.2.5 Κεντρικές Τράπεζες

Οι κεντρικές τράπεζες συμμετέχουν στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου κατά την άσκηση της νομισματικής πολιτικής με τη χρήση των διαθέσιμων ή αποτελεσματικότερων κάθε φορά μέσων της νομισματικής πολιτικής, καθώς και κατά την άσκηση της συναλλαγματικής και πιστωτικής πολιτικής. Τα μέσα νομισματικής πολιτικής (ποσοστό των υποχρεωτικά δεσμευμένων καταθέσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων στην Κεντρική Τράπεζα, προεξοφλητικό επιτόκιο, πολιτική της ανοιχτής αγοράς) που χρησιμοποιούν οι κεντρικές τράπεζες έχουν την ίδια βάση και κύριες μορφές, εξειδικευμένα ανάλογα με το μέγεθος και την ανάπτυξη των αγορών, και στοχεύουν στον έλεγχο της προσφοράς του χρήματος στην οικονομία μέσω της μεταβολής των επιτοκίων. (Αγγελόπουλος 2010)

1.3 Το Χρηματοπιστωτικό Σύστημα Και Η

Πραγματική οικονομία

Όταν μιλάμε για πραγματική οικονομία, εννοούμε τον τομέα της οικονομίας ο οποίος παράγει τα πραγματικά αγαθά και τις υπηρεσίες που απαιτούνται, σε αντίθεση με τον χρηματοοικονομικό τομέα της οικονομίας, ο οποίος έχει ως σκοπό να καταστήσει εφικτή την μετάβαση των απαιτήσεων με ελκυστικούς όρους. Η αποτελεσματικότητα με την οποία η πραγματική οικονομία λειτουργεί είναι μεγίστης σημασίας από τη στιγμή που καθορίζει τελικά το πραγματικό πρότυπο διαβίωσης. Οι χώρες που θεωρούν ότι η πραγματική τους οικονομία αποτυγχάνει να αποδώσει στο βαθμό που θα μπορούσε (και τις εύπορες οικονομίες κάτι τέτοιο συνήθως κρίνεται συγκρίνοντας το ρυθμό ανάπτυξης της παραγωγής τους με τον αντίστοιχο ρυθμό άλλων εύπορων οικονομιών), συχνά ερευνούν κατά πόσο μια από τις πιθανές αιτίες γι' αυτό είναι το χρηματοπιστωτικό σύστημα: είναι πολύ μεγάλο, πολύ μικρό, αναποτελεσματικό, «βραχυπρόθεσμο»; Η σχέση μεταξύ της χρηματοοικονομικής δραστηριότητας και της πραγματικής οικονομίας μπορεί να συνοψιστεί κάτω από τρεις τίτλους: η σύνθεση της συνολικής ζήτησης, το επίπεδο της συνολικής ζήτησης και η κατανομή των πόρων.

Το χρηματοοικονομικό σύστημα μπορεί να επηρεάσει τη σύνθεση της συνολικής ζήτησης, μεταβάλλοντας την ισορροπία μεταξύ της κατανάλωσης και της αποταμίευσης από τη μια πλευρά και της επένδυσης από την άλλη. Η περίπτωση αυτή προκύπτει επειδή μια από τις βασικές λειτουργίες ενός χρηματοπιστωτικού συστήματος είναι το να διευκολύνει τους φορείς της αγοράς να δανείζουν και να δανείζονται. Τυποποιώντας κάπως αυτή την περίπτωση, μπορούμε να πούμε ότι μια συνέπεια της χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης είναι ότι, σ' ένα οποιοδήποτε δεδομένο επιτόκιο, οι δανειστές θα είναι περισσότερο πρόθυμοι να δανείσουν και οι δανειολήπτες θα είναι περισσότερο πρόθυμοι να δανειστούν από ότι θα ήταν σε κάθε άλλη περίπτωση. Αν οι δανειστές δεν μπορούσαν να δανείσουν με ασφάλεια και για μικρές περιόδους, και αν οι δανειολήπτες μπορούσαν να βρουν μόνο ένα ή δύο δανειστές έπειτα από μια εντατική έρευνα, η προσφορά κεφαλαίων θα ήταν πολύ λιγότερη, και η ζήτηση γι' αυτά επίσης πολύ λιγότερη.

Ανακεφαλαιώνοντας, μπορούμε να διατυπώσουμε το συμπέρασμα ότι η ύπαρξη ενός αναπτυγμένου χρηματοπιστωτικού συστήματος, το οποίο προσφέρει ένα πλήρες εύρος προϊόντων που ταιριάζουν στις ανάγκες των δανειοληπτών και των δανειστών, είναι πιθανόν να διευκολύνει τη μετάβαση σε υψηλότερα επίπεδα επενδυτικής δαπάνης, σε σχέση με την καταναλωτική δαπάνη, και ότι κάτι τέτοιο θα διευκολύνει υψηλότερα επίπεδα επενδύσεων. Αν τα επενδυτικά προγράμματα έχουν επιλεγεί με προσοχή, τότε η οικονομία θα παρουσιάσει μεγαλύτερο ρυθμό ανάπτυξης απ' ότι σε άλλες περιπτώσεις.

Το ζήτημα της αποτελεσματικότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος ως προς την κατανομή των πόρων και της επίδρασής τους στην πραγματική οικονομία προκύπτει επειδή το χρηματοπιστωτικό σύστημα τείνει να ανακατανέμει τους πόρους σε βάθος χρόνου (επιτρέπει δηλαδή την κατανάλωση στο παρόν έναντι μελλοντικών εισοδημάτων) και μεταξύ των οικονομικών μονάδων (επιτρέποντας στις ελλειμματικές μονάδες να δαπανήσουν κεφάλαια που ανήκουν σε πλεονασματικές μονάδες). Αυτό προϋποθέτει ότι τα κεφάλαια που οι αποταμιευτές προτίθενται να διαθέσουν θα πρέπει να χρησιμοποιούνται με τον πιο ευεργετικό, φθηνό και αποτελεσματικό τρόπο για την κοινωνία. (Bain, Howells 2009)

Στην πράξη όμως υπάρχουν κάποιες ατέλειες και στη λειτουργία των χρηματοπιστωτικών συστημάτων. Η χρηματοπιστωτική δραστηριότητα είναι συχνά τμηματοποιημένη. Δηλαδή, τα κεφάλαια διοχετεύονται από συγκεκριμένες πηγές σε συγκεκριμένους προορισμούς. Δεν κατευθύνονται ελεύθερα προς τις κοινωνικά πιο ωφέλιμες και παραγωγικές χρήσεις. Οι αιτίες γι' αυτό είναι μερικές φορές άτυπες ή ιστορικές, πολλές φορές και νομικές. Άλλες αιτίες που μπορούν να οδηγήσουν σε μη βέλτιστη κατανομή των πόρων είναι η φτώχεια και η ασύμμετρη πληροφόρηση. Η απόκτηση πληροφόρησης σχετικά με τις καλύτερες διαθέσιμες αποδόσεις απαιτεί χρόνο, συνεπώς και κόστος που πολλοί πιστεύουν ότι δεν αξίζει να το υφίστανται.

Ένα θέμα που προκύπτει τα τελευταία χρόνια σε συζητήσεις για το πόσο καλά λειτουργούν τα χρηματοπιστωτικά συστήματα ή για το πόσο κατορθώνουν να βελτιώσουν ή να παρεμποδίσουν την απόδοση της πραγματικής οικονομίας είναι η χρηματοοικονομική καταστολή. Η χρηματοοικονομική καταστολή δεν αποτελεί από μόνη της αιτία καλής ή κακής οικονομικής απόδοσης. Λειτουργεί περισσότερο ως απεικόνιση μιας κατάστασης όπου τόσο η σύνθεση της συνολικής ζήτησης όσο και η κατανομή των πόρων έχουν κακή έκβαση. Ο όρος χρηματοοικονομική καταστολή αναφέρεται στην επικράτηση ακατάλληλων παρεμβάσεων από τις κυβερνήσεις στα χρηματοπιστωτικά συστήματα. Κατά συνέπεια, ένα χρηματοπιστωτικό σύστημα που περιορίζεται από κατασταλτικές παρεμβάσεις αποτελεί ένα κρατικά ελεγχόμενο σύστημα. Η έντονη κρατική παρέμβαση ενδέχεται να οδηγήσει σε αποτελέσματα που αποδεικνύουν ότι το χρηματοπιστωτικό σύστημα παρεμποδίζει την οικονομική ανάπτυξη. Αυτή η κρατική παρέμβαση δεν είναι η παρέμβαση που γίνεται στο πλαίσιο εφαρμογής της ρυθμιστικής πολιτικής στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Υπάρχουν πολλοί τρόποι χρηματοοικονομικής καταστολής, αλλά δύο από αυτούς είναι οι πιο διαδεδομένοι και παρέχουν σαφή εικόνα του γιατί η καταστολή επιφέρει σχεδόν πάντα αρνητικά αποτελέσματα. Ο πρώτος έχει να κάνει με την επίπλαστη διατήρηση των επιτοκίων δανεισμού και καταθέσεων σε χαμηλά επίπεδα. Ο δεύτερος έχει να κάνει με τους κανονισμούς κράτησης υψηλών αχρείαστων αποθεματικών ή κρατικών ομολόγων στις τράπεζες.

Κεφάλαιο 2

Το Τραπεζικό Σύστημα

Το τραπεζικό σύστημα και η κεφαλαιαγορά αποτελούν τα δύο κυριότερα τμήματα του συνόλου των ενδιάμεσων χρηματοδοτικών οργανισμών και αγορών που συνθέτουν το χρηματοπιστωτικό σύστημα της οικονομίας. Από αυτά τα δύο τμήματα, το τραπεζικό σύστημα έχει τη μεγαλύτερη σημασία, με την έννοια ότι συγκεντρώνει το μεγαλύτερο τμήμα των εγχώριων αποταμιεύσεων και ταυτόχρονα καλύπτει το μεγαλύτερο τμήμα των δανειακών αναγκών του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα. (Κορλίρας 2006)

2.1 Εννοιολογικός Προσδιορισμός Της Τράπεζας

Οι τράπεζες είναι ενδιάμεσοι χρηματοοικονομικοί οργανισμοί που διαμεσολαβούν ανάμεσα στις πλεονασματικές και ελλειμματικές μονάδες της οικονομίας, βελτιώνοντας την αποτελεσματικότητα του χρηματοδοτικού της συστήματος.

Σύμφωνα με το νομοθετικό πλαίσιο της Ελλάδας, οι τράπεζες είναι πιστωτικά ιδρύματα που, ύστερα από την άδεια λειτουργίας που λαμβάνουν από την Τράπεζα της Ελλάδος, λειτουργούν ως επιχειρήσεις και δραστηριοποιούνται στην αποδοχή καταθέσεων ή άλλων επιστρεπτέων κεφαλαίων από το κοινό και στη χορήγηση πιστώσεων για λογαριασμό τους.

Ο ρόλος των τραπεζών είναι πολυσύνθετος και η λειτουργία τους πολύπλοκη, αλλά και σημαντική για τη διαχείριση των χρηματικών πόρων της οικονομίας. (Πεντότης, Σαπουντζόγλου 2009, τόμος Α')

2.2 Ιστορική Εξέλιξη Των Τραπεζών

Η ιστορία των τραπεζών ξεκινάει πολλούς αιώνες πριν. Η αρχαιότερη γνωστή τράπεζα τοποθετείται στη Βαβυλώνα γύρω στο 3400-3200 π.Χ. και ήταν ο Ναός του Όρουκ. Ο Ναός του Όρουκ δεχόταν δωρεές και προσφορές, με αποτέλεσμα να διαθέτει αξιόλογα περιουσιακά στοιχεία τα οποία αξιοποιούσε παρέχοντας δάνεια.

Στον κώδικα του Χαμουραμπί, βασιλιά της πρώτης βαβυλωνιακής δυναστείας (1955-1913 π.Χ.), συναντάται ο αρχαιότερος ρυθμιστικός κανονισμός «περί καταθέσεων και δανείων», ο οποίος, με σκοπό την αποφυγή της τοκογλυφίας, επέβαλε την επικύρωση όλων των δανειακών συμβάσεων από τους βασιλικούς δημόσιους λειτουργούς.

Στην αρχαία Ελλάδα, οι ιδιωτικοί «θησαυροί» για λόγους ασφαλείας, ιδίως σε περίοδο πολέμου, κατατίθεντο προς φύλαξη στους ναούς, δεδομένου ότι ως ιεροί χώροι θεωρούντο απαραβίαστοι. Οι ναοί των Δελφών, της Δήλου ή της Ολυμπίας έγιναν τα πρώτα «θησαυροφυλάκια» και κατέληξαν να λειτουργούν ως περιφερειακά πιστωτικά ιδρύματα.

Την ανάγκη του κοινού για εξασφάλιση των περιουσιακών του στοιχείων, δεν άργησαν να εκμεταλλευθούν οι «τραπεζίτες» του 5^{ου} π.Χ. αιώνα. Αυτοί, σε αντίθεση με τους ναούς, παρείχαν προς τους πελάτες τους τόκο για τα κεφάλαια του κατέθεταν. Με τον τρόπο αυτό, οι τραπεζίτες της εποχής εκείνης ανέπτυξαν τις εργασίες τους διαμεσολαβώντας ανάμεσα στους καταθέτες και στους δανειολήπτες. Ορισμένοι από αυτούς τους τραπεζίτες για να έρθουν σε επικοινωνία με τους πελάτες τους και να τους προσφέρουν τις υπηρεσίες τους εγκατέστησαν στην αγορά «τραπέζια» (εξ ου και η ονομασία «τραπεζίτες») δημιουργώντας έτσι το δικό τους κατάστημα «τραπεζικών συναλλαγών».

Ο θεσμός αυτών των τραπεζικών καταστημάτων άρχισε να γίνεται ολοένα και πιο αναγκαίος λόγω της πληθώρας των νομισμάτων που κυκλοφορούσαν εκείνη την εποχή. Η διευκόλυνση των εμπορευματικών συναλλαγών και η σωστή λειτουργία του

ανταλλακτικού συστήματος των νομισμάτων έκαναν απαραίτητη την ύπαρξη εξειδικευμένων ατόμων στην εκτίμηση του τίτλου, του βάρους και των λοιπών χαρακτηριστικών του κάθε νομίσματος.

Κατά τον 4^ο π.Χ. αιώνα, οι πόλεις-κράτη της αρχαίας Ελλάδας ιδρύουν «τράπεζες δημοσίου ελέγχου». Οι τραπεζίτες, δραστηριοποιούνται υπό την εποπτεία του κράτους και μόνο όταν θεωρηθούν αξιόπιστοι και φερέγγυοι διενεργούν τις συναλλαγές τους χωρίς την ύπαρξη μαρτύρων. Η συμμετοχή του Διογένη στη διοίκηση μιας τέτοιας «τράπεζας δημοσίου ελέγχου», στη Σινώπη, επέσυρε την ποινή εξορίας.

Παράλληλα, οι Έλληνες τραπεζίτες της εποχής εκείνης είναι οι πρώτοι που επινοούν την «επιταγή». Ο Ισοκράτης (436-338 π.Χ.) κάνει εκτενή αναφορά στο ρόλο, τη σημασία και την τραπεζική τεχνική της επιταγής. Αργότερα, στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, το ρόλο των τραπεζιτών έχουν οι *argentarii*. Οι εργασίες τους συνίσταντο:

- α) στην ανταλλαγή νομισμάτων,
- β) στην αποδοχή χρημάτων και στην έκδοση ισόποσων ή ίσης αξίας (αν επρόκειτο περί άλλου νομίσματος) «πιστωτικών επιστολών», πληρωτέων από κάποιο άλλο τραπεζίτη στον τόπο ρευστοποίησής τους,
- γ) στην αποδοχή άτοκων παρακαταθηκών ή έντοκων καταθέσεων,
- δ) στην υπόσχεση πληρωμής ή παράδοσης ορισμένου είδους σε μια ορισμένη ημερομηνία (η απαρχή της κυκλοφορίας του σημερινού τραπεζογραμματίου).

Οι *argentarii* τηρούν βιβλία με υποδειγματική τάξη, ακρίβεια και αξιοπιστία και γι' αυτό το λόγο οι οικονομικές καταστάσεις και τα βιβλία τους θεωρούνται ως αδιάσειστα αποδεικτικά στοιχεία από τα δικαστήρια. Οι *argentarii* δραστηριοποιούνται ως δημόσιοι πραγματογνώμονες σε θέματα γνησιότητας νομισμάτων και έχουν την υποχρέωση να αγοράζουν τα νέα νομίσματα που εκδίδει ο αυτοκράτορας με σκοπό τη διάθεση αυτών στην κυκλοφορία.

Μετά την πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και τη ρήξη μεταξύ Ρώμης και Βυζαντίου, το εμπόριο και οι τραπεζικές δραστηριότητες ατονούν. Ωστόσο, εξακολουθεί η ανταλλαγή της πληθώρας των νομισμάτων που βρίσκονται σε κυκλοφορία. Η διενέργεια των πράξεων αυτών γίνεται από τους τραπεζίτες πάνω σε ένα πάγκο (*banc*) που χρησιμοποιούν για την εργασία τους.

Κατά το Μεσαίωνα (7^ο-11^ο μ.Χ. αιώνα), η τραπεζική δραστηριότητα ασκείται κυρίως από τα μοναστήρια, τα οποία παρέχουν πιστώσεις στους άρχοντες και τους φεουδάρχες, καθώς επίσης από τους Σύριους και Εβραίους. Στο τέλος του 12^{ου} μ.Χ. αιώνα, σε ιταλικές πόλεις-κρατίδια (Ρώμη, Βενετία, Γένοβα) δημιουργούνται «σύγχρονες τράπεζες», οι οποίες αναπτύσσουν μεγάλο φάσμα δραστηριοτήτων και στις οποίες περιλαμβάνεται η χρηματοδότηση του ναυτιλιακού εμπορίου της εποχής σε συνδυασμό με τις πράξεις συναλλάγματος.

Στην αρχή του 16^{ου} μ.Χ. αιώνα δημιουργούνται οι μεγάλες τράπεζες καταθέσεων, όπως η Τράπεζα του Άμστερνταμ (1609), η Τράπεζα του Αμβούργου και η Τράπεζα της Βενετίας (1619). Οι τράπεζες αυτές, μεταξύ άλλων, δέχονται και καταθέσεις πολύτιμων μετάλλων, ενώ ταυτόχρονα εξασφαλίζουν στην πελατεία τους και τη διενέργεια είσπραξης και πληρωμής εμβασμάτων.

Η Τράπεζα της Βενετίας παρέδιδε σε όλους τους καταθέτες αποδείξεις για το συνολικό ποσό της κατάθεσης. Αυτές οι «αποδείξεις-πιστοποιητικά», που επέφεραν και επιτόκιο, ήταν πληρωτέες «άμα τη εμφανίσει στον φέροντα». Πρόκειται για την πρώτη εμφάνιση του «χάρτινου χρήματος», που επρόκειτο να μετασχηματισθεί και να αναπτυχθεί στο μέλλον από τις εκδοτικές τράπεζες. Ουσιαστικά, αυτές οι «αποδείξεις-πιστοποιητικά» θεωρούνται ως πρόδρομοι του επίσημου «παραστατικού χρήματος», που κυκλοφόρησε παράλληλα με το «περιεκτικό χρήμα» (κέρματα).

Το 1650 η Τράπεζα της Σουηδίας μετατρέπει το πιστοποιητικό κατάθεσης νομισμάτων σε «τραπεζογραμμάτιο», το οποίο δεν φέρει τόκο και κυκλοφορεί σε ολόκληρο του σουηδικό βασίλειο.

Σχεδόν την ίδια περίοδο, οι χρυσοχόοι του Λονδίνου κατατέμνουν τα «πιστοποιητικά καταθέσεων» σε «ισόποσα τεμάχια», τα οποία σύντομα κυκλοφορούν από χέρι σε χέρι. Η φράση που κυριαρχεί είναι «καλύτερα και από τα μετρητά». Όμως η πτώχευση αυτών των χρυσοχόων οδήγησε το 1694 στη δημιουργία μιας «ιδιωτικής εκδοτικής τράπεζας» υπό κρατικό έλεγχο, με τίτλο «The Governor and Company of the Bank of England». Λίγες αργότερα, το 1695, ιδρύθηκε η Τράπεζα της Σκωτίας.

Στη Γαλλία, ο John Law ιδρύει το 1716 την «Banque Generale», η οποία λαμβάνει το προνόμιο της έκδοσης τραπεζογραμματίων για μια εικοσαετία. Το 1718, η τράπεζα αυτή μετονομάζεται σε «Banque Royale» και στη συνέχεια πτωχεύει. Έτσι, το 1776 δημιουργείται ένα νέο εκδοτικό ίδρυμα, το οποίο παίρνει το όνομα «Caisse d'Escompte». Λίγο αργότερα, ο Cambon στο όνομα της Συνθήκης θα διατάξει τη διάλυση αυτού του εκδοτικού ιδρύματος. Έτσι, το 1880 ιδρύεται η κεντρική τράπεζα της Γαλλίας με τίτλο «Banque de France», η οποία θα αναδιοργανωθεί από τον Ναπολέοντα το 1806.

Στην Ελλάδα, ο Καποδίστριας ιδρύει το 1828 την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, στην οποία απονέμει και το εκδοτικό προνόμιο. Αντίστοιχο εκδοτικό προνόμιο, αλλά για την επικράτεια των Ιονίων Νήσων, κατείχε η Ιονική Τράπεζα, που ιδρύθηκε το 1839. Η Τράπεζα της Ελλάδος ιδρύθηκε και λειτούργησε ως κεντρική τράπεζα της χώρας, έχουσα το αποκλειστικό εκδοτικό προνόμιο το 1927.

2.3 Τράπεζες Και Οικονομική Δραστηριότητα

Όπως έχει αναφερθεί, οι τράπεζες είναι ενδιάμεσοι χρηματοοικονομικοί οργανισμοί που διαμεσολαβούν ανάμεσα στις πλεονασματικές και ελλειμματικές μονάδες της οικονομίας, βελτιώνοντας την αποτελεσματικότητα του χρηματοδοτικού της συστήματος.

Πέρα από αυτό το γενικό ορισμό, οι τράπεζες επιτελούν συγκεκριμένες λειτουργίες που υποβοηθούν την ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας. Συγκεκριμένα:

- 1) Οι τράπεζες, ως συστατικοί φορείς του νομισματοπιστωτικού συστήματος μιας οικονομίας, διαχειρίζονται χρηματικά κεφάλαια, απαιτήσεις και υποχρεώσεις και κατά συνέπεια επενεργούν στη ρύθμιση της ρευστότητας της οικονομίας, σύμφωνα με τους κανόνες που επιβάλλουν οι νομισματικές αρχές.
- 2) Οι τράπεζες είναι συντελεστές δημιουργίας χρήματος, το οποίο παράγεται μέσα από τη δυναμική αλληλουχία των καταθέσεων που δέχονται και των δανείων και πιστώσεων που χορηγούν.
- 3) Οι τράπεζες είναι φορείς που εποπτεύονται και ελέγχονται, ως προς την αξιοπιστία, την επάρκεια κεφαλαίων και την φερεγγυότητά τους, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η παροχή διαρκούς εμπιστοσύνης προς αυτές από το καταθετικό και επενδυτικό κοινό.

4) Οι τράπεζες είναι οργανισμοί που επιδρούν τόσο από την πλευρά της ζήτησης, όσο και από την πλευρά της προσφοράς, στις επί μέρους εσωτερικές και διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίου.

5) Οι τράπεζες, στο πλαίσιο άσκησης της διαμεσολαβητικής τους δραστηριότητας διακινούν χρηματικά κεφάλαια και τίτλους και διαχειρίζονται πληροφορίες, αποδόσεις και κινδύνους.

6) Οι τράπεζες είναι επιχειρήσεις, οι οποίες επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση της απόδοσης των ιδίων κεφαλαίων τους, μέσα στο πλαίσιο άσκησης μιας αριστοποιητικής πολιτικής, σύμφωνα με την οποία επιδιώκεται ταυτόχρονα η αποτροπή ή η αντιστάθμιση των κινδύνων που συνεπάγεται η άσκηση της δραστηριότητάς τους.

Από τις πιο πάνω λειτουργίες των τραπεζών γίνεται κατανοητός ο πολυσύνθετος ρόλος που επιτελούν αυτές στη στήριξη της οικονομικής δραστηριότητας και στη διαμόρφωση μακροοικονομικών και μικροοικονομικών επιδόσεων.

2.4 Δομή Και Οργάνωση Μιας Τράπεζας

Οι τράπεζες, τα παλαιότερα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, έχουν υποστεί ραγδαίες αλλαγές όσον αφορά την αρχική τους λειτουργία. Από ανταλλάκτες (moneychangers) και εκδότες χρημάτων (money issuers) έχουν πλέον εξελιχθεί στους σημαντικότερους συλλέκτες (gatherers) και διανομείς κεφαλαίων και χρηματοοικονομικών πληροφοριών (distributors of financial information) στην οικονομία.

Σήμερα έχουν δημιουργηθεί πολλοί έξω-τραπεζικοί (nonbank) χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί [όπως αποταμιευτικά ιδρύματα, πιστωτικές ενώσεις, επενδυτικές εταιρείες, αντισταθμιστικά ταμεία (hedge funds), χρηματοοικονομικές εταιρείες, ασφαλιστικές εταιρείες, χρηματοοικονομικοί όμιλοι επιχειρήσεων] που ανταγωνίζονται τις τράπεζες στον χρηματοοικονομικό τομέα, προσφέροντας παρόμοιες υπηρεσίες και, επομένως, καθιστώντας όλο και δυσκολότερη τη διάκριση μεταξύ τραπεζών και άλλων προμηθευτών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών. Εντούτοις, οι τράπεζες, ως μεγαλύτερες οντότητες τείνουν να προσφέρουν ένα ευρύτερο φάσμα υπηρεσιών από οποιουδήποτε άλλους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς.

Οι υπηρεσίες που προσφέρονται από τις τράπεζες περιλαμβάνουν:

- 1) Τον δανεισμό και την επένδυση χρημάτων
- 2) Τις πληρωμές των πελατών τους προκειμένου να τους διευκολύνουν στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών
- 3) Τη διαχείριση και προστασία των χρημάτων και περιουσιών των πελατών
- 4) Τη βοήθεια στους πελάτες για τη συλλογή νέων κεφαλαίων και την αποδοτική επένδυσή τους.

Σημαντικές τάσεις που έχουν επιπτώσεις στη λειτουργία και την απόδοση των τραπεζών περιλαμβάνουν σήμερα τα εξής:

- 1) Τη διεύρυνση των επιλογών των τραπεζών (μεγαλύτερη διαφοροποίηση προϊόντων)
- 2) Την παγκοσμιοποίηση της χρηματοοικονομικής αγοράς και τη διάδοση των υπηρεσιών παγκοσμίως (γεωγραφική διαφοροποίηση)
- 3) Τη χαλάρωση ή την ελαχιστοποίηση των κρατικών περιορισμών (άρση ελέγχων)
- 4) Τον αυξανόμενο ανταγωνισμό μεταξύ των τραπεζών
- 5) Την τάση εξομίωσης όλων των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, εφόσον προσφέρουν παρόμοιες υπηρεσίες
- 6) Την μείωση του αριθμού των τραπεζών (συγχωνεύσεις)
- 7) Την αυξανόμενη αυτοματοποίηση της παραγωγής και της πώλησης χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, ώστε να προσφέρονται μεγαλύτερες ευκολίες στους πελάτες για να έχουν καλύτερη πρόσβαση στις ευρύτερες αγορές, και να προωθείται με αυτόν τον τρόπο η μείωση του κόστους.

Κομβικό ίδρυμα του χρηματοπιστωτικού συστήματος είναι η Κεντρική Τράπεζα της κάθε χώρας, η οποία εποπτεύει την τήρηση χρηματικών και πιστωτικών όρων (π.χ. εφαρμόζει την νομισματική πολιτική) χρησιμοποιώντας εργαλεία, όπως παρεμβάσεις στην ανοικτή αγορά, έμμεση προσφορά ρευστών στο τραπεζικό σύστημα ή επικουρικές πιστωτικές διευκολύνσεις (discount window loans) και υποχρεωτικά ρευστά διαθέσιμα (legal reserve requirements). Η κεντρική τράπεζα έχει δυναμική επιρροή στην κερδοφορία, τη μεγέθυνση και τη βιωσιμότητα των τραπεζών στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση αυτόν τον ρόλο ασκεί η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα που εδρεύει στη Φρανκφούρτη.

Οι τράπεζες έχουν αλλάξει ριζικά με το πέρασμα του χρόνου, δρώντας συχνά ως πολύπλοκοι μηχανισμοί, οι οποίοι εξυπηρετούν το κοινό, και τελικά ως χρηματοπιστωτικές εταιρείες συμμετοχών οι οποίες αποκτούν το μετοχικό κεφάλαιο μίας ή περισσότερων τραπεζών και έξω-τραπεζικών επιχειρήσεων.

Κάθε οργανωτική μορφή που υιοθετείται από μια τράπεζα είναι συνήθως μια απάντηση στις ανταγωνιστικές πιέσεις, στα αιτήματα των πελατών για καλύτερες υπηρεσίες, στην ανάγκη για διαφοροποίηση- είτε γεωγραφική είτε σχετική με τα προϊόντα προκειμένου να μειωθεί η έκθεση στον κίνδυνο- και στην πίεση της κυβερνητικής εποπτείας.

Η ταχεία ανάπτυξη των σημερινών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων απεικονίζει, επίσης, μια επιθυμία για μεγαλύτερη ένταση στις υπηρεσίες παραγωγής και πωλήσεων. Με το μεγαλύτερο συνολικό μέγεθος των διαδικασιών έρχεται η δυνατότητα των οικονομιών κλίμακας (όσον αφορά την παραγωγή κάθε μεμονωμένης χρηματοοικονομικής υπηρεσίας) και των οικονομιών φάσματος (όσον αφορά την παραγωγή πολλών υπηρεσιών), χρησιμοποιώντας την ίδια οργάνωση και τους ίδιους πόρους. Αυτές οι οικονομίες, αν επιτυγχάνονται, μπορούν να οδηγήσουν τόσο στη μείωση του κόστους παραγωγής όσο και σε μια ισχυρότερη ανταγωνιστική παρουσία στις χρηματοοικονομικές αγορές.

Όλες αυτές οι αλλαγές στην οργάνωση των τραπεζικών εργασιών συμβάλλουν σε θεμελιώδεις αλλαγές στην παραγωγή και την πώληση των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Οι τράπεζες εδραιώνονται –καταλήγοντας σε λιγότερους αλλά πολύ μεγαλύτερους προμηθευτές υπηρεσιών- και συγκλίνουν να προσφέρουν ένα ευρύτερο κατάλογο υπηρεσιών, που τους επιτρέπει να εισβάλλουν σε νέες δραστηριότητες και να πραγματοποιούν μείωση των πιθανών κινδύνων με τη διαφοροποίηση των προϊόντων. (Θωμαδάκης, Ξανθάκης 2011)

2.5 Οι Κεντρικές Τράπεζες

Ο πιο σημαντικός θεσμός στο διεθνές χρηματοοικονομικό σύστημα είναι αυτός των Κεντρικών Τραπεζών, διότι αυτές αποτελούν τα κέντρα λήψης αποφάσεων και

υλοποίησης της νομισματικής πολιτικής, η οποία στο εφαρμοζόμενο από τις κυβερνήσεις μείγμα οικονομικής πολιτικής έχει καταστεί τα τελευταία χρόνια σχεδόν κυρίαρχη.

2.5.1 Ιστορική Αναδρομή

Στην Αμερική του 19^{ου} αιώνα οι τράπεζες είχαν το δικαίωμα, ανεξέλεγκτα, με εγγύηση το αναγραφόμενο ποσό σε πολύτιμα μέταλλα, να εκδίδουν τραπεζογραμμάτια. Η έλλειψη ελέγχου και ο μεγάλος αριθμός των τραπεζών οδηγούσαν στη χρεοκοπία κάποιων από αυτές και σε ζημιές των αποταμιευτών-πελατών. Επίσης η φήμη μιας μεγάλης τράπεζας επηρέαζε τη λειτουργία μιας μικρότερης αλλά αξιόπιστης. Κατά συνέπεια γρήγορα έγινε αντιληπτό ότι ήταν αναγκαία η άσκηση συγκροτημένης ενιαίας νομισματικής πολιτικής καθοδηγούμενης από έναν επίσημο κεντρικό φορέα.

Οι Κεντρικές Τράπεζες είναι κρατικά ιδρύματα με μεγάλο βαθμό αυτονομίας και ανεξαρτησίας, τα οποία προστατεύουν και κατευθύνουν αμέσως ή εμμέσως τη χρηματοπιστωτική και παραγωγική δραστηριότητα της εγχώριας οικονομίας και ευρίσκονται σε άμεση συνεργασία με τα οικονομικά υπουργεία κάθε χώρας, γιατί συνήθως χαράσσουν τη νομισματική πολιτική της και επομένως επηρεάζουν άμεσα την οικονομική πολιτική της. Οι Κεντρικές Τράπεζες συμμετέχουν σε διεθνή συστήματα κεντρικών τραπεζών και άλλων διεθνών οργανισμών όπως είναι το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών στη Βασιλεία της Ελβετίας, το EcoFin στην Ε.Ε., κ.α στα οποία έχουν θεσμικό ή συμβουλευτικό ρόλο προκειμένου να εξασφαλίζουν προϋποθέσεις για τη διεθνή νομισματική ισορροπία.

2.5.2 Ρόλος Και Λειτουργία

Το έργο της Κεντρικής Τράπεζας είναι να επηρεάσει τις αγορές του χρήματος με στόχο το εγχώριο όφελος για υψηλές και συνεπείς μακροοικονομικές αποδόσεις, έλεγχο του πληθωρισμού και νομισματική σταθερότητα. Οι αποφάσεις των Κεντρικών Τραπεζών διαμορφώνουν:

- Το επίπεδο επιτοκίων,
- Το μέγεθος της χρηματοοικονομικής μόχλευσης,
- Την προσφορά χρήματος

Η Κεντρική Τράπεζα στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι υπεύθυνη για τις πιο κάτω λειτουργίες:

- Έκδοση νέου νομίσματος,
- Απόσυρση παλαιών και φθαρμένων νομισμάτων από την κυκλοφορία,
- Αξιολόγηση προτεινόμενων εκσυγχρονιστικών προγραμμάτων του υπάρχοντος τραπεζικού συστήματος,
- Παροχή δυνατότητας δανείων και καταθέσεων για τις εμπορικές τράπεζες,
- Εποπτεία και έλεγχο χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων,
- Συλλογή πληροφοριών και στατιστικών στοιχείων σε σχέση με τις υπάρχουσες επιχειρηματικές συνθήκες,
- Λειτουργία και εποπτεία των Συστημάτων Πληρωμών,
- Διαχείριση των διαθεσίμων της,
- Επιστημονική έρευνα σε θέματα Οικονομικής και κυρίως Νομισματικής πολιτικής.

Για να επιτελέσει το βασικό της έργο μια Κεντρική Τράπεζα, τη Νομισματική πολιτική, χρησιμοποιεί χρηματοοικονομικές μεθόδους-εργαλεία, που βρίσκονται σε άμεση επιρροή από τις διεθνείς εξελίξεις και τους στόχους που θέτει για τον έλεγχο της ρευστότητας της αγοράς, και οι οποίες μέθοδοι υφίστανται μέσα στο χρόνο τις ανάλογες ρυθμίσεις. Κάποιες από τις μεθόδους αυτές είναι οι εξής:

- Ελάχιστα υποχρεωτικά διαθέσιμα: Η Κεντρική Τράπεζα ορίζει για τις εμπορικές τράπεζες το κατώτατο αποθεματικό όριο σε ρευστό, το οποίο αυτές πρέπει να κρατούν εντόκως ή ατόκως σε λογαριασμό με την Κεντρική Τράπεζα. Συνήθως αυτό εκφράζεται ως ποσοστό % επί των καταθέσεων.
- Συναλλαγές ανοικτής αγοράς: Η αγορά και η διάθεση κρατικών τίτλων (κυβερνητικά ομόλογα) αυξομειώνει άμεσα ισόποσα τη νομισματική βάση και επομένως επιφέρει δραματικές μεταβολές στη ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος
- Κεντρική δανειοδότηση και βασικό επιτόκιο: Η Κεντρική Τράπεζα με τη δανειοδότηση επίσημων χρηματοπιστωτικών οργανισμών έχει τη δυνατότητα να επηρεάζει την αξιοπιστία και ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος, αφ' ενός με τη θετική ή αρνητική απόφαση παροχής του δανείου και αφ' ετέρου με το επιτόκιο που χρεώνει, το οποίο αποτελεί οδηγό για την ευρύτερη χρηματαγορά. Αυτή η λειτουργία επηρεάζει το επίπεδο των τραπεζικών και διατραπεζικών επιτοκίων, ενώ ταυτόχρονα, οριοθετεί και την αναμενόμενη αποτελεσματικότητα της κεφαλαιαγοράς. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση απαγορεύεται η νομισματική χρηματοδότηση δημοσίων δαπανών.

- Δημοπρασία κρατικών τίτλων: Άλλο ένα χρηματοοικονομικό εργαλείο που διαθέτει η Κεντρική Τράπεζα για επίδραση στη ρευστότητα της αγοράς είναι η διαδικασία δημοπρασίας κρατικών τίτλων. Η μειωμένη τιμή διάθεσής τους επιφέρει διαφορά ως προς την ονομαστική τους αξία, επηρεάζοντας σε μεγάλο βαθμό τη χρηματαγορά, καθώς και την κεφαλαιαγορά.

2.5.3 Κεντρική Τράπεζα Και Παρεμβάσεις

Η Κεντρική Τράπεζα, με το κύρος που διαθέτει ως ανώτατη αρχή του χρηματοπιστωτικού τομέα κάθε κράτους, επηρεάζει το οικονομικό σκηνικό του με τις προβλέψεις και τις αναλύσεις των διοικητικών στελεχών της, αλλά κυρίως με τις φραστικές παρεμβάσεις της Διοίκησής της.

2.5.4 Νομισματική Κυκλοφορία Κ αι Νομισματική Πολιτική

Σ' ένα σύγχρονο νομισματικό σύστημα, νομισματική βάση λέγεται το σύνολο του παθητικού και του ενεργητικού της Κεντρικής Τράπεζας σε:

- Χαρτονομίσματα
- Κέρματα
- Κρατικά ομόλογα
- Δάνεια προς χρηματοπιστωτικά ιδρύματα
- Ειδικά δικαιώματα αναλήψεων
- Κρατικές καταθέσεις
- Καταθέσεις ξένων κρατών
- Υπόλοιπα παθητικού

Η Κεντρική Τράπεζα ελέγχει τη νομισματική βάση με δύο κυρίως τρόπους:

- Τις συναλλαγές ανοικτής αγοράς (αγοραπωλησίες κρατικών ομολόγων) και
- Τη δανειοδότηση ή τις υποχρεωτικές καταθέσεις των τραπεζικών ιδρυμάτων σε αυτήν.

Κάθε συναλλαγή αγοράς κρατικών ομολόγων από την Κεντρική Τράπεζα επηρεάζει άμεσα το μέγεθος της νομισματικής βάσης ανεξάρτητα από την πρόθεση του πωλητή να λάβει αντίτιμο σε ρευστό ή καταθέσεις. Στην περίπτωση πώληση ομολόγων, η νομισματική βάση θα μειωθεί κατά το μέγεθος της διάθεσης.

2.5.5 Η άσκηση Της Νομισματικής Πολιτικής

Οι Κεντρικές Τράπεζες ασκούν και χαράσσουν νομισματική πολιτική, σύμφωνα με τους κανόνες του διεθνούς οικονομικού δικαίου και της παγκόσμιας οικονομικής πραγματικότητας, με στόχο την εξασφάλιση της μακροοικονομικής σταθερότητας της χώρας τους. Βασικές παράμετροι της νομισματικής πολιτικής στις ημέρες μας:

- Νομισματική σταθερότητα: Η σταθερότητα του νομίσματος και του τιμαρίθμου είναι ο κύριος στόχος της νομισματικής πολιτικής, διότι ο πληθωρισμός δημιουργεί έλλειψη σταθερότητας στην αγορά, καθώς δυσκολεύει κάθε μελλοντική πρόβλεψη, ενώ επιβαρύνει πολίτες και επιχειρήσεις, αποδιαιρώνει τις επενδύσεις και υποσκάπτει τις μελλοντικές προοπτικές της οικονομίας, τελικά δε, λειτουργεί ως φόρος μεταφοράς αγοραστικής δύναμης από τα σταθερά εισοδήματα προς τις μονοπωλιακές κερδοσκοπικές δραστηριότητες.

- Οικονομική ανάπτυξη: Η οικονομική ανάπτυξη εξαρτάται από τη συνολική οικονομική πολιτική μιας χώρας, δηλαδή από την πολιτική αύξησης των επενδύσεων και της κατανάλωσης με στόχο τη δημιουργία, διατήρηση ή και αύξηση της απασχόλησης και κατ' επέκτασης της πραγματικής αύξησης του Α.Ε.Π.

Όλοι αυτοί οι στόχοι δεν συμβαδίζουν μεταξύ τους. Η αύξηση της απασχόληση μπορεί να επιφέρει πληθωρισμό και ταυτόχρονη άνοδο των επιτοκίων. Είναι επομένως φανερό ότι το έργο της Κεντρικής Τράπεζας είναι δύσκολο και οι επιλογές στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής εξαρτώνται από οικονομικούς, πολιτικούς και κοινωνικούς παράγοντες. (Φαρσαρώτας 2009)

2.5.6 Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ιδρύθηκε την 1^η Ιουνίου 1998. Ενώ είναι μια από τις νεότερες κεντρικές τράπεζες παγκοσμίως, έχει κληρονομήσει την αξιοπιστία και την εμπειρογνωμοσύνη όλων των εθνικών κεντρικών τραπεζών της ζώνης του Ευρώ, οι οποίες μαζί με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, εφαρμόζουν στη ζώνη του Ευρώ μια νομισματική πολιτική προσανατολισμένη προς τη σταθερότητα. Το ανώτατο όργανο λήψης αποφάσεων είναι το Διοικητικό Συμβούλιο, το οποίο είναι αρμόδιο για τον καθορισμό των επιτοκίων με τα οποία οι εμπορικές τράπεζες μπορούν να αποκτήσουν ρευστότητα (χρήμα) από την αντίστοιχη κεντρική τράπεζα.

Η ανεξαρτησία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας είναι παράγοντας ζωτικής σημασίας για την επιτυχή λειτουργία της. Διαθέτει δικό της προϋπολογισμό, ανεξάρτητο από τον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κατά συνέπεια διατηρεί την αυτονομία της έναντι των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγονται σημαντικά προβλήματα που συνδέονται με τον έλεγχο της νέας τράπεζας και τον έλεγχο και τη διανομή του εκδοτικού προνομίου.

Εκτός από την ανεξαρτησία της Ε.Κ.Τ., καθοριστικής σημασίας για τη λειτουργία της είναι και η διαφάνεια-αξιοπιστία της. Για το λόγο αυτό, η Ε.Κ.Τ. δημοσιεύει κάθε εβδομάδα ενοποιημένη λογιστική κατάσταση του Ευρωσυστήματος, στην οποία εκτίθενται περιληπτικά οι νομισματικές και χρηματοοικονομικές συναλλαγές του Ευρωσυστήματος στη διάρκεια της εβδομάδας που προηγήθηκε. Τουλάχιστον μία φορά κάθε τρίμηνο οφείλει να δημοσιεύει εκθέσεις σχετικά με τις δραστηριότητες του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών. Οφείλει επίσης να συντάσσει ετήσια έκθεση για τις δραστηριότητές της και για τη νομισματική πολιτική του προηγούμενου και του τρέχοντος έτους, την οποία οφείλει να παρουσιάζει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στα λοιπά θεσμικά όργανα.

Στα καθήκοντα της Ε.Κ.Τ. είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών μέσω στρατηγικής νομισματικής πολιτικής. Για να επιτύχει τη στρατηγική της, η Ε.Κ.Τ. διαθέτει μια σειρά από μέσα νομισματικής πολιτικής, τα σημαντικότερα από τα οποία είναι:

- Πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης: Χρησιμοποιούνται για να προσφέρουν επαρκή ρευστότητα στο τραπεζικό σύστημα και να σηματοδοτούν το γενικό προσανατολισμό της νομισματικής πολιτικής. Διενεργούνται μια φορά την εβδομάδα και έχουν διάρκεια δύο εβδομάδων.
- Πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης: Χρησιμοποιούνται για την παροχή ρευστότητας στο τραπεζικό σύστημα, ενώ διενεργούνται σε μηνιαία βάση και έχουν διάρκεια τριών μηνών.
- Πράξεις εξομάλυνσης των βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας: Διενεργούνται σε ειδικές περιπτώσεις, με στόχο τη διαχείριση της ρευστότητας στην αγορά και τη διαμόρφωση επιτοκίων. Συγκεκριμένος στόχος είναι η εξομάλυνση των συνεπειών στα επιτόκια από απροσδόκητες διακυμάνσεις της ρευστότητας στην αγορά.

- Υποχρέωση τήρησης ελάχιστων αποθεματικών: Κάθε πιστωτικό ίδρυμα υποχρεούται να διατηρεί ένα ορισμένο ποσοστό καταθέσεων των πελατών του σε κάποιο λογαριασμό καταθέσεων στο Ευρωσύστημα. Αυτό με τη σειρά του σταθεροποιεί τα επιτόκια της χρηματαγοράς.
- Πάγιες διευκολύνσεις: Αποβλέπουν στην παροχή και απορρόφηση ρευστότητας μιας ημέρας.

Η Ε.Κ.Τ. μαζί με τις εθνικές κεντρικές τράπεζες της ζώνης του Ευρώ συγκροτούν το Ευρωσύστημα. Πρόκειται για το σχήμα μέσω του οποίου το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών εκτελεί τα καθήκοντα του εντός ζώνης του Ευρώ. Όσο όμως συνεχίζουν να υπάρχουν κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δεν έχουν υιοθετήσει το Ευρώ, είναι απαραίτητη η διάκριση μεταξύ Ευρωσυστήματος και Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών.

Το Ευρωσύστημα εξαρτάται από την ομαλή λειτουργία του τραπεζικού συστήματος, μέσω του οποίου μπορούν να πραγματοποιηθούν πράξεις νομισματικής πολιτικής. Οι κυριότερες αρμοδιότητες του Ευρωσυστήματος είναι:

- Η χάραξη και η εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής για τη ζώνη του Ευρώ,
- Η διενέργεια πράξεων συναλλάγματος καθώς και η κατοχή και διαχείριση των επίσημων συναλλαγματικών διαθεσίμων των χωρών της ζώνης του Ευρώ,
- Η έκδοση τραπεζογραμμάτων στη ζώνη του Ευρώ,
- Η προώθηση της ομαλής λειτουργίας των συστημάτων πληρωμών,
- Η συλλογή των αναγκαίων στατιστικών πληροφοριών είτε από τις εθνικές αρχές είτε απευθείας από οικονομικούς παράγοντες (π.χ. χρηματοπιστωτικά ιδρύματα),
- Η παρακολούθηση των εξελίξεων στο τραπεζικό και χρηματοπιστωτικό τομέα,
- Η προώθηση της ομαλής ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών και των εποπτικών αρχών.

Σημαντικότερος στόχος όμως του Ευρωσυστήματος είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών στη ζώνη του Ευρώ, δηλαδή η προστασία της αγοραστικής δύναμης του Ευρώ. (Ρεπούσης 2006)

2.6 Η Συστημική Προσέγγιση Μιας Τράπεζας

Οι τράπεζες, ως πολυσύνθετες επιχειρησιακές οντότητες που πραγματεύονται πολύπλοκα ενίοτε προϊόντα, είναι υποχρεωμένες να λειτουργούν με βάση διακεκριμένες συστημικές συγκροτήσεις. Θεωρώντας ότι σύστημα είναι ένα σύνολο διατεταγμένων μονάδων, που λειτουργούν με βάση συγκεκριμένες διαδικασίες και εξουσιοδοτήσεις, οι τράπεζες είναι υποχρεωμένες να διαμορφώνουν την οργανωτική τους διάταξη αλλά και να αναπροσαρμόζουν αυτή, λαμβάνοντας υπόψη τους ακόλουθους παράγοντες:

- Το σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εφαρμογή νέων χρηματοοικονομικών προϊόντων.
- Την ανάπτυξη της τεχνογνωσίας και την εφαρμογή νέων τεχνολογιών σε επίπεδο τραπεζικών προϊόντων και τραπεζικών εργασιών.
- Τις προκλήσεις που παρουσιάζονται στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης και της ανάδειξης νέων επενδυτικών ευκαιριών στις επί μέρους αγορές χρήματος και κεφαλαίου του πλανήτη.
- Τις συνθήκες κινδύνων και αβεβαιότητας που χαρακτηρίζουν το παγκόσμιο χρηματοοικονομικό περιβάλλον.
- Το καθεστώς της εποπτείας και ελέγχου του τραπεζικού συστήματος, όπως αυτό ασκείται σε εθνικό ή και υπερεθνικό επίπεδο.
- Τις αλλαγές που επιβάλλουν οι συγχωνεύσεις και εξαγορές που καταγράφονται στο χώρο των τραπεζικών ιδρυμάτων.
- Την αλληλεξάρτηση και πολυπλοκότητα που χαρακτηρίζει τη συνεργασία ανθρώπων, διοικητικών μονάδων, πληροφοριών, τεχνολογικών εφαρμογών και τραπεζικών προϊόντων.

Δεδομένων των ανωτέρων, η συστημική προσέγγιση μιας τράπεζας αναδεικνύει την οργανωτική συγκρότηση και λειτουργία αυτής σε δύο επίπεδα. Σε πρώτο επίπεδο, η τράπεζα θεωρείται ως ένα ενιαίο και ολοκληρωμένο σύστημα, μέσω του οποίου προσδιορίζονται και επιτυγχάνονται οι γενικοί στόχοι του ιδρύματος, όπως αυτοί προκύπτουν από τον επιχειρηματικό σχεδιασμό. Σε δεύτερο επίπεδο, η τράπεζα εξειδικεύεται σε επί μέρους υποσυστήματα, μέσω των οποίων επιδιώκεται η επίτευξη των επί μέρους στόχων που αφορούν διακεκριμένους αποκλειστικά χώρους και εργασίες του ιδρύματος. Αυτοί οι επί μέρους στόχοι αναφέρονται σε συγκεκριμένες κατηγορίες προϊόντων και εργασιών.

Είναι σαφές, ότι, είτε αφορά το σύνολο της τράπεζας, είτε τα επί μέρους λειτουργούντα υποσυστήματα, ο διαρκής έλεγχος της βιωσιμότητάς τους και της αποτελεσματικότητάς τους, ως προς την επίτευξη των γενικών ή ειδικών στόχων, οδηγεί αναπόφευκτα στον ανασχεδιασμό του συνόλου ή των επί μέρους δομών και λειτουργιών του τραπεζικού ιδρύματος.

Αποτέλεσμα της συστημικής προσέγγισης μιας τράπεζας οφείλει να είναι η οργανωτική συγκρότηση αυτής, ο σχεδιασμός, η ανάπτυξη και η εφαρμογή των διαδικασιών και η εφαρμογή ενός μηχανισμού διαβαθμισμένων εξουσιοδοτήσεων.

2.6.1 Η Οργανωτική Συγκρότηση Μιας Τράπεζας

Η οργανωτική συγκρότηση μιας τράπεζας οφείλει να προκύπτει και να προσδιορίζεται από τη συστημική της προσέγγιση. Έχει αναφερθεί ότι οι τράπεζες είναι πολυσύνθετοι οργανισμοί που εκτελούν διάφορες εργασίες μέσα από πολύπλοκες διαδικασίες. Οι ενδεχόμενες αλλαγές στη φύση, το χαρακτήρα και τη σύσταση των τραπεζικών προϊόντων, η δημιουργία νέων προϊόντων, η υιοθέτηση νέων τεχνολογικών εφαρμογών, οι αλλαγές του μεγέθους της τράπεζας, η αλλαγή της εσωτερικής κουλτούρας της τράπεζας, η εξελιξιμότητα των πελατών της τράπεζας, οι αλλαγές των προτύπων της τραπεζικής εποπτείας, οι αλλαγές που προέκυψαν τόσο από την αποκανονικοποίηση του τραπεζικού συστήματος, όσο και από τα φαινόμενα της αποδιαμεσολάβησης είναι οι πλέον βασικοί παράγοντες που προσδιορίζουν την οργανωτική δομή μιας τράπεζας και τις ενδεχόμενες προσαρμογές και τροποποιήσεις αυτής.

Την ευθύνη της οργανωτικής συγκρότησης μια τράπεζας την φέρει πάντοτε η διοίκηση αυτής, η οποία μέσα από λήψη δύσκολων και ενίοτε επώδυνων, για το ανθρώπινο δυναμικό, αποφάσεων οφείλει να επιλέξει ανάμεσα σε πλήθος εναλλακτικών σεναρίων την οργανωτική δομή που ταιριάζει στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, για τη συγκεκριμένη τράπεζα, για τα συγκεκριμένα προϊόντα της, για τις συγκεκριμένες υποδομές της, για τους συγκεκριμένους ανθρώπους της. (Πεντότης, Σαπουντζόγλου 2009, τόμος Β')

Κεφάλαιο 3

Τραπεζικοί Κίνδυνοι

Οι εξελίξεις της τελευταίας εικοσαετίας στο περιβάλλον λειτουργίας των χρηματοπιστωτικών αγορών έχουν επηρεάσει καθοριστικά τόσο τη δομή του τραπεζικού συστήματος όσο και την επιχειρηματική συμπεριφορά του σε διεθνή κλίμακα. Η απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων, η διεύρυνση και εμβάθυνση των αγορών χρήματος και κεφαλαίων αύξησε τη ζήτηση για εργασίες επενδυτικής τραπεζικής, οδηγώντας στη δημιουργία και χρησιμοποίηση νέων χρηματοπιστωτικών εργαλείων. Στο πλαίσιο αυτό τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και ειδικά οι εμπορικές τράπεζες άρχισαν να καθίστανται ευάλωτα στους κινδύνους που απορρέουν από τη λειτουργία τους στις ανοικτές και ανταγωνιστικές αγορές. (Μελάς 2008)

3.1 Η Εποχή Των Τραπεζικών Κινδύνων

Ο χρηματοοικονομικός κίνδυνος είναι σύμφυτος με τη διαδικασία της χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης που αποτελεί βασική δραστηριότητα των τραπεζικών οργανισμών. Οι αιτίες, που ανέδειξαν και κατέστησαν τη διαχείριση κινδύνων ως το πιο σημαντικό ζήτημα της σύγχρονης τραπεζικής, ανάγονται στις παγκόσμιες οικονομικές εξελίξεις και το μετασχηματισμό του ρόλου των πιστωτικών οργανισμών. Οι αιτίες αυτές είναι οι εξής:

- Αποκανονικοποίηση των χρηματοπιστωτικών αγορών
- Άρση περιορισμών

- Αυξημένος ρόλος τίτλων και παραγώγων προϊόντων στη χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση
- Ανάλυση δραστηριοτήτων υψηλότερου κινδύνου
- Αυξημένη μεταβλητότητα των αγορών
- Ανάγκη εφαρμογής μέτρων αποδοτικότητας, προσαρμοσμένων στον κίνδυνο
- Αυξημένες εποπτικές απαιτήσεις
- Διαχείριση κινδύνων αντί για διαχείριση ενεργητικού-παθητικού

Στην πραγματικότητα, η διαχείριση κινδύνων προσαρμόζει το πλαίσιο διαχείρισης ενεργητικού-παθητικού στα δεδομένα της σύγχρονης χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης. (Πεντότης, Σαπουντζόγλου 2009, τόμος Α')

3.2 Η Διάρθρωση Των Τραπεζικών Κινδύνων

Μια εμπορική τράπεζα, αλλά και ένα πιστωτικό ίδρυμα γενικότερα, το οποίο λειτουργεί στο πλαίσιο της οικονομίας της αγοράς, υπάρχει πιθανότητα να υποστεί οικονομικές ζημιές εξαιτίας της πραγμάτωσης ενός μη αναμενόμενου γεγονότος. Η πιθανότητα αυτή στα χρηματοοικονομικά καλείται «κίνδυνος». Ως κίνδυνος λοιπόν μπορεί να οριστεί η αβεβαιότητα που συνδέεται με κάποιο προσδοκώμενο γεγονός ή αποτέλεσμα. Η σχέση μεταξύ των γεγονότων και της πιθανότητας να προκύψουν ονομάζεται «κατανομή πιθανοτήτων». (Μελάς 2008)

Με δεδομένο τον ως άνω ορισμό, η λειτουργία και τα οικονομικά μεγέθη των τραπεζών και άλλων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων διατρέχονται από πλήθος κινδύνων, ιδιαίτερα λόγω του διαμεσολαβητικού τους ρόλου, που ασκείται ανάμεσα σε πλεονασματικές και ελλειμματικές μονάδες, οι οποίες ενίοτε δρουν οικονομικά σε διαφορετικές εθνικές επικράτειες, διακινούν ελεύθερα στον παγκόσμιο οικονομικό χώρο κεφάλαια και διαμορφώνουν αγορές νέων χρηματοοικονομικών προϊόντων.

Αυτός ο χαρακτήρας του πλαισίου λειτουργίας των τραπεζών εντείνεται ολοένα και περισσότερο, λόγω του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης, της έντονης διεθνοποίησης των οικονομικών συναλλαγών, αλλά και λόγω της ανάδειξης σημαντικών κερδοσκοπικών ευκαιριών στις παγκόσμιες αγορές χρήματος και κεφαλαίου. Κατά

συνέπεια, οποιοδήποτε χρηματοπιστωτικό ίδρυμα, τράπεζα ή μη, που λειτουργεί στο πλαίσιο της αβεβαιότητας και των κινδύνων, οφείλει να εκτιμά την πιθανότητα πρόκλησης οικονομικών ζημιών, να μετρά το μέγεθος αυτών, να λαμβάνει μέτρα για την αποφυγή ή εξουδετέρωσή τους, να τις αντισταθμίζει και να διενεργεί προβλέψεις επό των καθαρών περιουσιακών στοιχείων του ιδρύματος.

Ο προσδιορισμός των κινδύνων μέσα σε ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα συνεπάγεται από τη συνεχή διαδικασία μετασχηματισμού των χρηματικών κεφαλαίων, που πραγματοποιείται στις διάφορες εργασίες της τραπεζικής και επενδυτικής πρακτικής. Σύμφωνα με την επιστήμη της στατιστικής, η σχέση μεταξύ ενός γεγονότος και της πιθανότητας αυτού να συμβεί, διαμορφώνει μια συγκεκριμένη κατανομή πιθανοτήτων. Άρα, οι τράπεζες και τα άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα αντιμετωπίζουν κατανομές πιθανοτήτων ως προς την πρόκληση ενδεχόμενων ζημιών από τους διατρέχοντες αυτές κινδύνους.

Αυτές οι πιθανολογούμενες οικονομικές ζημιές των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων σχετίζονται με την αστάθεια ταμειακών ροών, τις θέσεις και σχέσεις που αναπτύσσουν με τους πελάτες τους, καθώς και τις συναλλαγές που διενεργούν στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου. Η διάγνωση κάθε μορφής κινδύνου, η εκτίμηση του μεγέθους της κάθε πιθανολογούμενης οικονομικής ζημιάς που ενδέχεται να προκύψει και η ανάπτυξη μηχανισμών εξουδετέρωσης ή αντισταθμίσης, αποτελεί τον πυρήνα συγκεκριμένης ενασχόλησης εξειδικευμένου τομέα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων που ονομάζεται τομέας διαχείρισης κινδύνων (risk management). Οι βασικές μορφές κινδύνων που αντιμετωπίζουν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είναι οι ακόλουθες:

- Ο πιστωτικός κίνδυνος
- Ο κίνδυνος επιτοκίου
- Ο κίνδυνος συναλλάγματος
- Ο κίνδυνος ρευστότητας
- Ο κίνδυνος αγοράς
- Ο λειτουργικός κίνδυνος
- Ο κίνδυνος χώρας

3.2.1 Ο Πιστωτικός Κίνδυνος

Ο πιστωτικός κίνδυνος (credit risk) συνίσταται στην αδυναμία των χορηγητικών πελατών μιας τράπεζας να ανταποκριθούν στις συμβατικές υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει για την εξυπηρέτηση των τόκων και την αποπληρωμή των αναπόσβεστων δανειακών κεφαλαίων. Ο πιστωτικός κίνδυνος αφορά τα στοιχεία του ενεργητικού μιας τράπεζας και συγκεκριμένα τις απαιτήσεις κατά πελατών. Η καταγραφή αυτού του κινδύνου υπονομεύει το δείκτη φερεγγυότητας της τράπεζας, μειώνει την παρούσα αξία του χορηγητικού χαρτοφυλακίου της, ενώ η πραγματοποίηση των σχετικών ζημιών απομειώνει την καθαρή περιουσιακή της θέση.

3.2.2 Ο Κίνδυνος επιτοκίου

Ο κίνδυνος επιτοκίου (interest rate risk) οφείλεται στην επίδραση που ασκούν ενδεχόμενες μεταβολές των επιτοκίων σε στοιχεία και μεγέθη του ενεργητικού και του παθητικού μια τράπεζας που είναι ευαίσθητη σε αυτά. Ο κίνδυνος επιτοκίου αφορά ορισμένες έξω-ισολογιστικές πράξεις, οι οποίες, επίσης, είναι ευαίσθητες σε μεταβολές επιτοκίων.

Οι μεταβολές επιτοκίων ενδέχεται να προκληθούν από εξωγενείς παράγοντες που αφορούν την άσκηση μακροοικονομικής νομισματικής πολιτικής, από την αλλαγή συνθηκών στις εθνικές και διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίου, καθώς και από τρίτους παράγοντες. Η αδυναμία πρόβλεψης και λήψης μέτρων έναντι αυτών των μεταβολών, συνιστά κίνδυνο επιτοκίου, ο οποίος ενδέχεται να επηρεάσει την αποδοτικότητα της τράπεζας και την αξία της μετοχής της. Παράλληλα, ο κίνδυνος επιτοκίου δύναται να προκύψει λόγω εσφαλμένης πληροφόρησης ή συμπεριφοράς της τράπεζας σε σχέση με τις συνθήκες που επικρατούν στην αγορά.

3.2.3 Ο Κίνδυνος Συναλλάγματος

Ο κίνδυνος συναλλάγματος (foreign exchange risk) οφείλεται στις μεταβολές των συναλλαγματικών ισοτιμιών, οι οποίες επιδρούν στις θέσεις σε συνάλλαγμα, που ήδη έχουν λάβει οι τράπεζες κατά τη διαχείριση των διαθεσίμων των πελατών τους. Ο κίνδυνος συναλλάγματος συνιστά μορφή κινδύνου αγοράς και εντείνεται σε καθεστώτα κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών, όπου η μεταβλητότητα των συναλλαγματικών ισοτιμιών, αφενός μεν σηματοδοτεί τις θέσεις που λαμβάνονται στην

τρέχουσα και στην προθεσμιακή αγορά συναλλάγματος, αφετέρου δε μεγεθύνει την πιθανότητα πρόκλησης ζημιών.

3.2.4 Ο Κίνδυνος Αγοράς

Ο κίνδυνος αγοράς (market risk) οφείλεται στη μεταβλητότητα της αξίας ενός χαρτοφυλακίου, η οποία προκαλείται από τη μεταβολή των αγοραίων τιμών των στοιχείων που το απαρτίζουν. Ο κίνδυνος αγοράς αφορά τόσο τους δανειακούς τίτλους-χρεόγραφα, όσο και τους μετοχικούς τίτλους, κατά τη διαδικασία της διαπραγμάτευσής τους στη δευτερογενή αγορά, όσο και το άνοιγμα θέσεων σε συνάλλαγμα. Ο κίνδυνος αγοράς σχετίζεται τόσο με τον κίνδυνο επιτοκίου, όσο και με τον κίνδυνο συναλλάγματος. Μια αύξηση των επιτοκίων συνεπάγεται μια μείωση των τιμών των χρεογράφων (ομολογίες - ομόλογα), λόγω της ενδεχόμενης ρευστοποίησης αυτών και της εναλλακτικής τοποθέτησης των χρηματικών κεφαλαίων σε άλλες πλέον προσοδοφόρες πηγές (π.χ. προθεσμιακοί καταθετικοί λογαριασμοί). Αντίστοιχα, μια υποτίμηση ενός νομίσματος επιφέρει αυτόματα μια μείωση της αξίας όλων των τίτλων, δανειακών και μετοχικών, που εκφράζονται στο νόμισμα αυτό.

3.2.5 Ο Κίνδυνος Ρευστότητας

Ο κίνδυνος ρευστότητας (liquidity risk) οφείλεται στη αδυναμία της τράπεζας να εκπληρώσει της υποχρεώσεις της σε ρευστότητα, όταν αυτές καθίστανται ληξιπρόθεσμες και απαιτητές. Οι υποχρεώσεις αυτές ανάγονται τόσο στα στοιχεία του παθητικού (ανάληψη καταθέσεων, απόσβεση τραπεζικού δανεισμού), όσο και στα στοιχεία του ενεργητικού (καταβολή χρηματικών κεφαλαίων ως αποτέλεσμα υλοποίησης δανειακών συμβατικών υποχρεώσεων της). Σοβαρή παράμετρος για τον προσδιορισμό του κινδύνου ρευστότητας είναι ο προσδιορισμός του χρόνου ωρίμανσης των συμβατικών δεσμεύσεων της τράπεζας, η ληκτότητα που χαρακτηρίζει συγκεκριμένα οικονομικά μεγέθη του ενεργητικού ή του παθητικού, καθώς και η εκτίμηση των μεταβολών και των συντελεστών ανανέωσης αυτών.

3.2.6 Ο Λειτουργικός Κίνδυνος

Ο λειτουργικός κίνδυνος (operation risk) οφείλεται στην ανεπάρκεια των διοικητικών και λειτουργικών συστημάτων μιας τράπεζας, στην ελλιπή συγκρότηση και εκτέλεση

του επιχειρησιακού σχεδιασμού από τη διοίκηση αυτής, σε ανθρώπινα λάθη, σε τεχνολογικές αστοχίες, σε τυχαίους εξωτερικούς παράγοντες και στη μη αποτελεσματική λειτουργία των εσωτερικών ελέγχων.

3.2.7 Ο Κίνδυνος Χώρας

Ο κίνδυνος χώρας (sovereign risk) αναφέρεται πάντα στη χώρα εγκατάστασης και δραστηριότητας του δανειζομένου και αφορά το οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον αυτής. Ο κίνδυνος χώρας συνδέεται τόσο με τον πιστωτικό, όσο και με τον συναλλαγματικό κίνδυνο. Βασικό κριτήριο για την εκτίμηση του κινδύνου χώρας είναι ο συντελεστής αποπληρωμής του εξωτερικού χρέους (δημόσιου και ιδιωτικού) αυτής, ο βαθμός αξιολόγησης της πιστοληπτικής της ικανότητας από διεθνείς εξειδικευμένους οργανισμούς, ο βαθμός ολοκλήρωσης των αγορών χρήματος και κεφαλαίου που έχουν διαμορφωθεί σε αυτήν, οι μακροοικονομικές επιδόσεις της και τέλος το πλαίσιο άσκησης νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής. (Πεντότης, Σαπουντζόγλου 2009, τόμος Α')

3.2.8 Άλλοι Κίνδυνοι

- Ο κίνδυνος φερεγγυότητας ή κίνδυνος κεφαλαίου (capital risk): Πρόκειται για τον κίνδυνο που συνδέεται με την πιθανότητα πτώχευσης του τραπεζικού ιδρύματος.
- Ο κίνδυνος αναχρηματοδότησης: Συνίσταται στην πιθανότητα μείωσης ή απώλειας της αποτελεσματικής ικανότητας πρόσβασης μιας εμπορικής τράπεζας στην χρηματαγορά-κεφαλαιαγορά, είτε για την άντληση βραχυχρόνιων δανειακών κεφαλαίων, είτε για την αναχρηματοδότηση του βραχυχρόνιου χρέους της, όταν αυτό καταστεί απαιτητό. (Μελάς 2008)

3.3 Διαχείριση Κινδύνων

Στο κέντρο της τραπεζικής χρηματοοικονομικής διοικητικής βρίσκεται η ικανότητα διαχείρισης των κινδύνων χαρτοφυλακίου της τράπεζας. Στη σημερινή περίοδο, στην οποία έχει επιβληθεί ένα φιλελεύθερο σύστημα συναλλαγών, η τραπεζική τείνει όλο και περισσότερο να λαμβάνει τη μορφή διαχείρισης κινδύνου. «Διαχείριση κινδύνου»

καλείται το σύνολο των συντονισμένων ενεργειών στις οποίες προβαίνει η διοίκηση ενός πιστωτικού ιδρύματος με στόχο την πρόληψη και αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων στην καθαρή θέση, στα έσοδα ή στα κέρδη του από τη επίδραση ενός ή περισσότερων κινδύνων.

Για να καταστεί δυνατός ο έλεγχος του συνολικού φάσματος των κινδύνων είναι απαραίτητος ο κεντρικός συντονισμός των αποφάσεων που αφορούν στην ασκούμενη πολιτική στους επιμέρους τομείς, οι οποίοι καθορίζονται από τους ενυπάρχοντες κινδύνους. Οι αποφάσεις αυτές αναφέρονται στη διαχείριση του παθητικού-ενεργητικού καθώς και τη διαχείριση της λειτουργίας του τραπεζικού ιδρύματος.

Τα στάδια στα οποία αναλύεται η στρατηγική διαχείριση του συνολικού κινδύνου είναι τα ακόλουθα:

α) Ανάλυση κινδύνου. Επιδιώκονται οι ακόλουθοι στόχοι:

- Περιγραφή του περιεχομένου των κινδύνων
- Κατάταξη των κινδύνων
- Ανάλυση των αιτιών έκθεσης του τραπεζικού ιδρύματος σε κάθε κίνδυνο
- Βαθμολόγηση του κινδύνου για κάθε δραστηριότητα της τράπεζας
- Μέτρηση των κινδύνων

β) Μορφές διαχείριση των κινδύνων. Πρόκειται για το σύνολο των μέτρων που υιοθετεί ένα πιστωτικό ίδρυμα για την αντιμετώπιση της πάσης φύσεως κινδύνων. Τα συνήθη μέτρα είναι τα ακόλουθα:

- Διασπορά κινδύνου
- Αντιστάθμιση κινδύνου
- Ενίσχυση της καθαρής θέσης της τράπεζας (Μελάς 2008)

Κεφάλαιο 4

Τραπεζική Εποπτεία

Ο χρηματοπιστωτικός τομέας και ιδιαίτερα οι εμπορικές τράπεζες αποτελούν τις πιο αυστηρά ρυθμιζόμενες επιχειρήσεις στην οικονομία. Αυτό συμβαίνει αφενός επειδή έχουν τη δυνατότητα να εκδίδουν χρήμα, το οποίο αυξάνει τη ρευστότητα της οικονομίας με σημαντικές επιπτώσεις σε οικονομικά μεγέθη όπως ο πληθωρισμός, αφετέρου επειδή οι πολίτες μιας χώρας εμπιστεύονται τα τραπεζικά ιδρύματα για να αποταμιεύουν τις οικονομίες τους. Συνεπώς θα πρέπει η διαχείριση των χρημάτων αυτών να γίνεται με σύνεση και προσοχή. Ακόμη και πριν την απελευθέρωση του κλάδου, όταν οι τράπεζες λειτουργούσαν ως κρατικές επιχειρήσεις, οι ρυθμιστικοί κανόνες ήταν πολύ αυστηροί και αναλυτικοί, ορίζοντας εκ των προτέρων πώς θα έπρεπε να λειτουργούν οι τράπεζες για κάθε είδους δραστηριότητά τους. Συνεπώς, το κράτος, λειτουργώντας ως θεματοφύλακας των συμφερόντων των πολιτών, διασφαλίζει μέσα από τους κανόνες λειτουργίας των τραπεζών τις αποταμιεύσεις τους αλλά και τη ρευστότητα μιας οικονομίας στο επιθυμητό επίπεδο. (Ντόκας, Χριστόπουλος 2012)

Το αίτημα για μια συνετή εποπτεία της λειτουργίας του τραπεζικού και χρηματοπιστωτικού συστήματος, οφείλεται στην ανάγκη προστασίας των αποταμιευτών-καταθετών, των επενδυτών-δανειοληπτών και των μετόχων από διάφορους κινδύνους και, συνεπώς, στην ανάγκη ελαχιστοποίησης της πιθανότητας σημαντικών κεφαλαιακών ζημιών. Συγκεκριμένα η θέσπιση ενός ρυθμιστικού πλαισίου αποσκοπεί, πρώτον, στην εξάλειψη των ενδεχομένων της ανορθόδοξης πρακτικής, των

κακών αποφάσεων και της απάτης εκ μέρους της διοίκησης των χρηματοπιστωτικών οργανισμών. Δεύτερον, στην απομόνωση των επιδράσεων των ζημιών, που σημειώνει μια τράπεζα, στη λειτουργία των υπολοίπων τραπεζών, έτσι ώστε να περιορίζεται η εμφάνιση φαινομένων κρίσεων μεταδοτικού χαρακτήρα ή αιφνιδίων και ανεξέλεγκτων κρίσεων.

Σε γενικές γραμμές, η εφαρμογή κανόνων εποπτείας επιβάλλεται από το γεγονός των πτώχευσεων πολλών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, η αποτυχία των οποίων δημιούργησε παρενέργειες στην ομαλή λειτουργία των αγορών. Η αποτυχία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων ερμηνεύεται από το βαθμό έντασης του ανταγωνισμού στην αγορά χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, από το βαθμό ύπαρξης εξωτερικών παραγόντων, που ασκούν έντονες επιδράσεις, και από την ύπαρξη του προβλήματος της ασύμμετρης πληροφόρησης μεταξύ αγοραστών και πωλητών.

Μέσα από το πρίσμα αυτής της θεώρησης, οι τράπεζες θα πρέπει να ελέγχονται, διότι πολλές φορές λαμβάνουν αποφάσεις υλοποίησης επενδυτικών σχεδίων με υψηλό βαθμό κινδύνου, για τα οποία δεν έχουν επαρκή πληροφόρηση. Η πίεση του ανταγωνισμού τις αναγκάζει να συμμετέχουν σε αυτά, με συνέπεια να δημιουργούνται αρνητικές εξωτερικές επιδράσεις στους πελάτες της (κυρίως στους καταθέτες). Η πτώχευση οποιασδήποτε επιχείρησης δημιουργεί παρενέργειες, αλλά δεν απαιτεί κάποιο σύστημα εποπτείας, διότι η πτώχευση αυτή θα έχει συνέπειες σε ένα περιορισμένο κύκλο οικονομικών παραγόντων, ενώ η πτώχευση ενός χρηματοπιστωτικού οργανισμού μπορεί να οδηγήσει σε γενικευμένη οικονομική κρίση.

Ο ρόλος της εποπτείας λοιπόν εντοπίζεται στο να δημιουργήσει ένα «δίκτυ ασφαλείας», το οποίο θα βοηθά τράπεζες, που βρίσκονται υπό κατάρρευση, να αντιμετωπίσουν πιθανή πτώχευση, απορροφώντας τους κραδασμούς. Η εφαρμογή οποιασδήποτε μορφής τραπεζικής εποπτείας, προϋποθέτει κόστος τόσο άμεσο (μισθοί εποπτών, διοικητικά κόστη για το τραπεζικό ίδρυμα), όσο και άμεσο (μέσα από τις παρενέργειες που δημιουργούνται). (Πετράκης 1999)

4.1 Η Επιτροπή Της Βασιλείας

Η επιτροπή της Βασιλείας (Basel Committee) ιδρύθηκε στο τέλος του 1974, μετά από πρωτοβουλία των Διοικητών των Κεντρικών Τραπεζών της ομάδας των χωρών Group of Ten (G10), με σκοπό τη διαμόρφωση ομοιόμορφων κανόνων ελέγχου και εποπτικών πρακτικών για το τραπεζικό σύστημα.

Η ίδρυση της επιτροπής πραγματοποιήθηκε σε μια περίοδο μεγάλης αβεβαιότητας στη διεθνή οικονομία και ιδιαίτερα στο χώρο του συναλλάγματος, των συναλλαγματικών ισοτιμιών και των τραπεζών. Στο χώρο του συναλλάγματος η αβεβαιότητα ήταν αποτέλεσμα της κατάρρευσης του συστήματος των σταθερών ισοτιμιών, το οποίο είχε υιοθετηθεί από τις ανεπτυγμένες χώρες το 1944 στο Breton Woods των ΗΠΑ. Άμεσο αποτέλεσμα της κατάρρευσης ήταν η εμφάνιση στο χρηματοοικονομικό χώρο του συναλλαγματικού κινδύνου. Η εξέλιξη αυτή σε συνδυασμό με την πρώτη πετρελαϊκή κρίση, που συνέπεσε χρονικά, και τη συνακόλουθη οικονομική ύφεση δημιούργησε σημαντικά προβλήματα και στην τραπεζική αγορά. Η κρίση οδήγησε στην πτώχευση τραπεζών, όπως για παράδειγμα της τράπεζας της τότε Δυτικής Γερμανίας Bankhaus Herstatt και στη συνέχεια της αμερικανικής Fanklin National.

Αρχικό όνομα της Επιτροπής ήταν Committee on Banking Regulation and Supervisory Practices. Συνεδρίασε για πρώτη φορά το Σεπτέμβριο του 1975. Σήμερα συνεδριάζει 4-5 φορές το χρόνο. Τα μέλη της προέρχονται από το Βέλγιο, τον Καναδά, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιταλία, την Ιαπωνία, το Λουξεμβούργο, την Ολλανδία, την Ισπανία (από το 2001), τη Σουηδία, την Ελβετία, το Ηνωμένο Βασίλειο και τις Η.Π.Α. Οι χώρες αντιπροσωπεύονται από τις Κεντρικές Τράπεζες ή από άλλη αρχή επιφορτισμένη με την προληπτική εποπτεία του τραπεζικού συστήματος της χώρας.

4.1.1 Λειτουργία Και Στόχοι Της Επιτροπής Της Βασιλείας

Η Επιτροπή της Βασιλείας για την επίτευξη της αποστολής της προωθεί, στηρίζει και διευκολύνει την ανάπτυξη διαλόγου μεταξύ των χωρών-μελών της σε θέματα

τραπεζικής εποπτείας. Απώτερος σκοπός της πολιτικής αυτής είναι η δημιουργία και προώθηση ομοιόμορφης ερμηνείας εννοιών σχετικών με το τραπεζικό σύστημα και τη λειτουργία του, ώστε να διαμορφωθεί μια αποτελεσματική τραπεζική εποπτεία σε παγκόσμιο επίπεδο. Η Επιτροπή της Βασιλείας δεν έχει κάποια τυπική υπερεθνική εποπτική εξουσία ή αρμοδιότητα, οποιασδήποτε μορφής. Οι προτάσεις της, τα εποπτικά πρότυπα, οι εποπτικοί κανόνες και οι σχετικές οδηγίες που διαμορφώνει δεν επιβάλλονται. Αντίθετα, εισηγείται πρακτικές με συμβουλευτικό χαρακτήρα, προσδοκώντας ότι θα γίνουν αποδεκτές από τις εθνικές αρχές και βάσει τούτων θα προτείνουν ενέργειες, υποχρεωτικής ή άλλης μορφής, που ανταποκρίνονται με τον καλύτερο τρόπο στα δεδομένα της οικείας αγοράς. Με τον τρόπο αυτό η επιτροπή ενθαρρύνει τη σύγκλιση προς μια κοινή προσέγγιση και κοινώς αποδεκτούς κανόνες, χωρίς να προσπαθεί να επιβάλλει λεπτομερή εναρμόνιση των εποπτικών τεχνικών που εφαρμόζουν τα κράτη-μέλη.

Βασικά εργαλεία για την επίτευξη του σκοπού της είναι τα ακόλουθα:

- Ανταλλαγή πληροφοριών για της ρυθμίσεις θεμάτων εποπτείας σε εθνικό επίπεδο.
- Βελτίωση της αποτελεσματικότητας των κανόνων και τεχνικών εποπτείας του διεθνούς τραπεζικού συστήματος.
- Θέσπιση ελάχιστων προτύπων και κανόνων εποπτείας σε δραστηριότητες και θέματα κάθε φορά που υπάρχει ανάγκη να γίνει αυτό.

Η Επιτροπή της Βασιλείας ενημερώνει τους Διοικητές των Κεντρικών Τραπεζών της Ομάδας των Δέκα, οι οποίοι συναντιούνται στην Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών και ζητά από αυτούς την προσυπογραφή, τη στήριξη και τη δέσμευση για ανάληψη βασικών πρωτοβουλιών για την προώθηση των προτάσεων της. Μεταξύ των βασικότερων στόχων της Επιτροπής είναι και η σμίκρυνση του χάσματος στην εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων σε διαφορετικές χώρες. Η κάλυψη του στόχου αυτού επιδιώκεται με την προώθηση δύο βασικών αρχών:

- Όλα τα τραπεζικά ιδρύματα στον κόσμο πρέπει να έχουν συστήματα εποπτείας.
- Τα εποπτικά συστήματα πρέπει να είναι επαρκή.

Πρακτικά, οι προσπάθειες της Επιτροπής της Βασιλείας άρχισαν το 1975, όταν εξέδωσε μια πρώτη σχετική εργασία γνωστή ως «Concordat», η οποία ολοκληρώθηκε το 1983 και κοινοποιήθηκε με τον τίτλο «Principles for the Supervision of Banks Foreign

Establishments». Με το έγγραφο αυτό τέθηκαν οι αρχές για ενιαία εποπτεία από τις εποπτικές αρχές των χωρών υποδοχής και των χωρών προέλευσης, των υποκαταστημάτων και των θυγατρικών τραπεζών σε άλλες χώρες. Με σχετική προσθήκη το 1990 αντιμετωπίστηκε και η ανάγκη για ενιαία ροή πληροφοριών μεταξύ των τραπεζικών εποπτικών αρχών διαφόρων χωρών. Η διαμόρφωση των αρχών για το θέμα αυτό ολοκληρώθηκε το 1992 με την επαναδιατύπωσή τους σε κείμενο γνωστό ως «Ελάχιστα Πρότυπα» (Minimum Standards). Τα πρότυπα δημοσιοποιήθηκαν και έκτοτε η Επιτροπή προτείνει μηχανισμούς υιοθέτησης αυτών.

Η διαχρονική συνεργασία των τραπεζών σε θέματα εποπτείας βοήθησε την Επιτροπή στην αντιμετώπιση θεμάτων, όπως:

- Συλλογή πληροφοριών για την εποπτεία από διάφορες χώρες των εγκατεστημένων σ' αυτές ξένων πιστωτικών ιδρυμάτων.
- Εντοπισμός των εμποδίων στην αποτελεσματική εποπτεία των σχετιζόμενων με κανόνες περί απορρήτου σε διαφορετικές χώρες.
- Μελέτη των διαδικασιών παροχής άδειας εγκατάστασης τραπεζών σε διάφορες χώρες.

Τον Οκτώβριο του 1996 η Επιτροπή έδωσε στη δημοσιότητα έκθεση, συνταχθείσα από ομάδα ειδικών μεταξύ των οποίων και εκπρόσωποι υπεράκτιων οργανισμών (offshore companies), με προτάσεις για την υπέρβαση των προβλημάτων ενοποιημένης εποπτείας των διασυνοριακών συναλλαγών των διεθνών τραπεζών. Η έκθεση αυτή συνυπογράφηκε από 140 χώρες που παρακολούθησαν τη Διεθνή Συνάντηση για την Τραπεζική Εποπτεία (International Conference of Banking Supervision-ICBS) τον Ιούνιο του 1996, βοηθώντας έτσι στη βελτίωση της ενοποιημένης εποπτείας διεθνώς. (Αγγελόπουλος 2010)

4.2 Το Πρώτο Σύμφωνο Της Επιτροπής Της Βασιλείας Για Την Κεφαλαιακή Επάρκεια (Basel I)

Το θέμα που απασχολεί κυρίως την Επιτροπή είναι η κεφαλαιακή επάρκεια (capital adequacy) των τραπεζών. Από τις αρχές του 1980 η Επιτροπή διαπίστωσε ότι, ταυτόχρονα με την ανάπτυξη των χρηματοοικονομικών κινδύνων, ιδιαίτερα την εποχή

εκείνη του πιστωτικού κινδύνου, άρχισε να επιδεινώνεται η κεφαλαιακή επάρκεια πολλών μεγάλων διεθνών τραπεζών.

Η Επιτροπή, με τη στήριξη των κυβερνήσεων των χωρών Της Ομάδας των Δέκα, αποφάσισε να αναλάβει πρωτοβουλίες, ώστε να ανακοπεί η επιδείνωση των αποδεκτών μεγεθών της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών, τουλάχιστον στις χώρες της Ομάδας, και να προωθηθεί μεγαλύτερη σύγκλιση στη μέτρησή της. Ο κίνδυνος που αναπτυσσόταν τότε με ταχύ ρυθμό ήταν ο πιστωτικός κίνδυνος. Αποτέλεσμα ήταν η ανάπτυξη κοινής πεποίθησης για την ανάγκη ομοειδούς προσέγγισης της μέτρησης του πιστωτικού κινδύνου με τον προσδιορισμό συντελεστών στάθμισης, ανάλογα με τον αναλαμβανόμενο με κάθε τοποθέτηση ή χρηματοδότηση κίνδυνο, τόσο για τα εντός όσο και για τα εκτός ισολογισμού στοιχεία των τραπεζών.

Διαμορφώθηκε έτσι κοινή αντίληψη μεταξύ των μελών της Επιτροπής για την αναγκαιότητα και υιοθέτηση ενός Διεθνούς Συμφώνου (Συνθήκης), με σκοπό την ενδυνάμωση της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος διεθνώς και την απάλειψη κάθε πηγής δημιουργίας αθέμιτου ανταγωνισμού, προερχόμενου από τις διαφορές στις ανάγκες και στη μέτρηση της κεφαλαιακής επάρκειας στις διάφορες χώρες. Αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία και δημοσιοποίηση, το Δεκέμβριο του 1987, ενός συμβουλευτικού εγγράφου με σχετικές προτάσεις. Μετά από σειρά παρατηρήσεων, από τα ενδιαφερόμενα μέλη, οριστικοποιήθηκε τελικά ένα σύστημα μέτρησης των κινδύνων, γνωστό σαν Σύμφωνο (Συνθήκη) της Βασιλείας για την Κεφαλαιακή Επάρκεια, το οποίο αφού εγκρίθηκε από τις αρχές των χωρών της Ομάδας των Δέκα, δόθηκε για εφαρμογή στις τράπεζες τον Ιούλιο του 1988. Τελικός χρόνος εφαρμογής του συστήματος ορίστηκε η 31/12/1992.

Από τη δημοσιοποίησή του το 1988 το έγγραφο για την κεφαλαιακή επάρκεια υιοθετήθηκε σταδιακά όχι μόνο από τις χώρες-μέλη της Ομάδας των Δέκα, αλλά και από πολλές άλλες χώρες, ιδιαίτερα από χώρες με τράπεζες με διεθνείς δραστηριότητες. Το Σεπτέμβριο του 1993 ανακοινώθηκε ότι όλες οι τράπεζες των χωρών-μελών της Ομάδας των Δέκα με διεθνείς δραστηριότητες κάλυπταν την ελάχιστη απαιτούμενη από το Σύμφωνο κεφαλαιακή επάρκεια.

Βάση του συστήματος του πρώτου Συμφώνου αποτελεί η υποχρέωση των τραπεζών να καλύπτουν διαρκώς μια ελάχιστη κεφαλαιακή απαίτηση 8%. Ο συντελεστής αυτός έγινε γνωστός ως Δείκτης Φερεγγυότητας (Solvency Ratio) και στοχεύει στην προστασία των πιστωτικών ιδρυμάτων από τον αναλαμβανόμενο πιστωτικό κίνδυνο. (Αγγελόπουλος 2010)

Από εποπτική διάσταση το κεφάλαιο αποτελεί την τελευταία «γραμμή άμυνας» (απόθεμα ασφαλείας) του πιστωτικού ιδρύματος για την απορρόφηση των ενδεχόμενων ζημιών όταν τα διάφορα αποθεματικά έχουν εξαντληθεί και η διαχείριση κινδύνων είναι ανεπαρκής, έτσι ώστε να προστατεύονται τα συμφέροντα των καταθετών του. Συνεπώς, το κεφάλαιο κατατάσσεται σε διαφορετικές βαθμίδες (Tiers) ανάλογα με τα καταστατικά ή συμβατικά χαρακτηριστικά που φέρει, τα οποία εξαρτώνται από:

- Την προτεραιότητα κατά την εξόφληση των κατόχων του κεφαλαίου σε περίπτωση πτώχευσης ή ρευστοποίησης της εταιρείας.
- Την ικανότητα απορρόφησης ζημιών κατά τη διάρκεια της λειτουργίας ή σε περίπτωση πτώχευσης ή ρευστοποίησης της εταιρείας.
- Το βαθμό μονιμότητας του κεφαλαίου (ορισμένης ή αόριστης διάρκειας), που διασφαλίζει τη διαθεσιμότητά του σε περιόδους κρίσης.
- Την ικανότητα μετακύλισης σε επόμενες χρήσεις ή ακύρωσης του κόστους του κεφαλαίου (πληρωμή μερισμάτων ή τοκομεριδίων).

Οι κεφαλαιακές απαιτήσεις προσδιορίζονται αρχικά έναντι του πιστωτικού κινδύνου και αργότερα και έναντι των κινδύνων της αγοράς, οι οποίοι στάθηκαν οι αιτίες χρεοκοπίας τραπεζών κατά τη δεκαετία του 1970. Για πρώτη φορά συνδέεται το ύψος των ιδίων κεφαλαίων με τον πιστωτικό κίνδυνο και τους κινδύνους της αγοράς και καθιερώνεται ο συντελεστής φερεγγυότητας για την αντιμετώπιση των κινδύνων αυτών. Συγκεκριμένα, ως συντελεστής φερεγγυότητας ορίστηκε ο λόγος των ιδίων κεφαλαίων για ρυθμιστικούς σκοπούς του πιστωτικού ιδρύματος προς τα στοιχεία του σταθμισμένου έναντι του κινδύνου ενεργητικού, συμπεριλαμβανομένων των εκτός ισολογισμού στοιχείων της τράπεζας.

Ιστορικά, το Σύμφωνο της Βασιλείας I βασιζόταν σε τέσσερις πυλώνες (Pillars). Ο πρώτος είναι γνωστός ως «Constituents of Capital». Προσδιορίζει τα είδη του

κεφαλαίου που συμπεριλαμβάνονται στα αποθεματικά και το ποσοστό κάθε είδους που πρέπει να διατηρούν οι τράπεζες. Γίνεται αναφορά σε δύο τύπους ιδίων κεφαλαίων (Tiers). Στο Tier1 συμπεριλαμβάνονται όλα τα ρευστά και άμεσα ρευστοποιήσιμα στοιχεία ενώ στο Tier2 συμπεριλαμβάνονται οι λεγόμενοι υβριδικοί τίτλοι, δηλαδή ρευστά τα οποία θα προέλθουν από ρευστοποιήσεις παγίων στοιχείων (π.χ. πώληση ακινήτων), και επιπλέον τα δάνεια μειωμένης εξασφάλισης. Οι δύο τύποι κεφαλαίων πρέπει να τηρούνται στο ίδιο νόμισμα.

Ο δεύτερος πυλώνας αποτελείται από το «Risk Weighting» και αφορά τη θέσπιση ενός συστήματος αξιολόγησης του κινδύνου στο ενεργητικό των τραπεζών το οποίο συμπεριλαμβάνει πέντε κατηγορίες που διαφοροποιούνται βάσει του κινδύνου που εμπεριέχουν:

- Η 1^η κατηγορία βαρύνεται με συντελεστή 0% και περιλαμβάνει στοιχεία ενεργητικού χωρίς κίνδυνο (π.χ. μετρητά).
- Η 2^η κατηγορία βαρύνεται με συντελεστή 20% και αφορά στοιχεία με μικρό κίνδυνο (π.χ. δάνεια που χορηγούνται σε τράπεζες κρατών-μελών του ΟΟΣΑ)
- Η 3^η κατηγορία βαρύνεται με συντελεστή 50% και περιλαμβάνει μόνο στεγαστικά δάνεια.
- Στην 4^η κατηγορία ο συντελεστής φτάνει το 100% και περιλαμβάνει στοιχεία του ενεργητικού που εμπεριέχουν εξαιρετικά μεγάλο κίνδυνο (π.χ. δάνεια που χορηγούνται σε τράπεζες κρατών-μη μελών του ΟΟΣΑ)
- Η 5^η είναι ειδική κατηγορία και περιλαμβάνει στοιχεία ενεργητικού που μπορεί να βαρύνονται με οποιονδήποτε συντελεστή και πρέπει να κατηγοριοποιηθούν ξεχωριστά κατά την κρίση της τράπεζας.

Στον τρίτο πυλώνα, «A Target Standard Ratio», ουσιαστικά ενοποιούνται οι δύο πρώτοι πυλώνες. Ο τρίτος πυλώνας απαιτεί από τις τράπεζες που εφαρμόζουν τη Βασιλεία I να διατηρούν στοιχεία ενεργητικού που βαρύνονται με συντελεστές του δεύτερου πυλώνα έως και 8% του συνολικού ενεργητικού τους.

Στον τέταρτο πυλώνα, «Transitional and Implementing Arrangements», η Επιτροπή της Βασιλείας ζητά από τις κεντρικές τράπεζες των μελών της να δημιουργήσουν ένα ισχυρό εποπτικό σύστημα που θα διασφαλίζει την εφαρμογή των οδηγιών της. (Ντόκας, Χριστόπουλος 2012)

4.3 Το Νέο Σύμφωνο Της Επιτροπής Της Βασιλείας Για Την Κεφαλαιακή Επάρκεια (Basel II)

Η συνεχιζόμενη οικονομική αστάθεια και οι χρηματοπιστωτικές κρίσεις της δεκαετίας του 1990 οδήγησαν την Επιτροπή της Βασιλείας στην αναθεώρηση και συμπλήρωση του κειμένου της Βασιλείας I. Τον Ιούνιο του 1999 η Επιτροπή εξέδωσε το «Αναθεωρημένο πλαίσιο για τη διεθνή σύγκλιση στη μέτρηση κεφαλαίου και 10 ελάχιστων κεφαλαιακών απαιτήσεων» (A revised framework on international convergence of capital measurement and capital standards), το οποίο σε συνέχεια του πρώτου ονομάστηκε Βασιλεία II. Το 2001, η Επιτροπή της Βασιλείας εξέδωσε και νέο έγγραφο, στο οποίο παρουσιάζονται με λεπτομερέστερο τρόπο οι αναθεωρημένες προτάσεις, με προβλεπόμενο χρόνο εφαρμογής το 2004. (Ντόκας, Χριστόπουλος 2012)

Η Βασιλεία II αποτελεί ένα μεγάλο βήμα προς την κατεύθυνση της ορθολογικής σύνδεσης της έννοιας «κίνδυνος» με την έννοια «απόδοση». Το νέο πλαίσιο επιδιώκει να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες, ώστε η συμπεριφορά των τραπεζών να βρίσκεται σε αρμονία με τους στόχους της εποπτικής αρχής. (Ζοπουνίδης, Λεμονάκης 2009)

Οι βασικοί στόχοι του νέου συμφώνου συνίστανται σε τρεις κατευθύνσεις:

- Να δημιουργηθεί διαφανής και σταθερή αγορά, η οποία θα διασφαλίζεται από τη συνεχή εποπτική διαδικασία.
- Να μηδενιστεί ο κίνδυνος από διαφορετικές μορφές δραστηριοτήτων, υποχρεώνοντας τις τράπεζες να λαμβάνουν μέτρα πλήρους κάλυψης του συνόλου των χρηματοοικονομικών και μη κινδύνων που αναλαμβάνουν.
- Σταδιακά να συγκλίνει το ύψος των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων προς το οικονομικό κεφάλαιο των τραπεζών, μέσω ελέγχων των εποπτικών αρχών ως προς τα αποτελέσματα της αποτίμησης των εμπορικών τραπεζών για τους κινδύνους που αναλαμβάνουν.

Η Βασιλεία II βασίζεται σε τρεις κύριους πυλώνες:

- Των ελάχιστων κεφαλαιακών απαιτήσεων: Καθορίζονται οι κεφαλαιακές απαιτήσεις για την κάλυψη του πιστωτικού κινδύνου, του κινδύνου αντισυμβαλλόμενου, του κινδύνου αγοράς και, για πρώτη φορά του λειτουργικού κινδύνου.
- Του εποπτικού ελέγχου: Καθορίζεται ποιος είναι ο σκοπός της σχετιζόμενης διαδικασίας που ακολουθείται από τις εποπτικές αρχές αναφορικά με την αξιολόγηση της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών και ακολούθως θεσπίζονται οι γενικές κατευθύνσεις που διέπουν τη σχεδιαζόμενη διαδικασία. Λειτουργεί συμπληρωματικά με τον Πυλώνα I.
- Της πειθαρχίας της αγοράς: Ενισχύει την πειθαρχία της αγοράς μέσω της δημοσιοποίησης συγκεκριμένων ποιοτικών και ποσοτικών στοιχείων που συνδέονται με την κεφαλαιακή επάρκεια, τους κινδύνους που αναλαμβάνει και τον τρόπο που τους διαχειρίζεται η τράπεζα.

Στον Πυλώνα I (ελάχιστες κεφαλαιακές απαιτήσεις) περιγράφεται η μεθοδολογία βάσει της οποίας υπολογίζονται οι ελάχιστες κεφαλαιακές απαιτήσεις (minimum capital requirements) του 8% σε σχέση με το σταθμισμένο έναντι του κινδύνου ενεργητικό. Οι διατάξεις αναφορικά με τον ορισμό των ιδίων κεφαλαίων, το 8% ως ελάχιστο ποσοστό κεφαλαιακών απαιτήσεων και η εποπτική διαδικασία στην αντιμετώπιση των κινδύνων αγοράς παραμένουν αμετάβλητες σε σχέση με τη Βασιλεία I. Ως βασικά ίδια κεφάλαια (Tier1) θεωρούνται κυρίως το καταβεβλημένο μετοχικό κεφάλαιο, τα αποθεματικά και τα κεφάλαια εις νέον. Επί των συνολικών βασικών ιδίων κεφαλαίων υπολογίζεται ο Δείκτης Κεφαλαιακής Επάρκειας για εποπτικούς σκοπούς έναντι πιστωτικού κινδύνου και αντισυμβαλλόμενου, λειτουργικού κινδύνου και κινδύνου αγοράς.

Η κύρια διαφοροποίηση της Βασιλείας II έγκειται στον τρόπο μέτρησης του πιστωτικού κινδύνου και του κινδύνου αντισυμβαλλόμενου καθώς και στην επέκταση των κεφαλαιακών απαιτήσεων για την αντιμετώπιση του λειτουργικού κινδύνου. Ειδικότερα, ο Πυλώνας I της Βασιλείας II παρουσιάζει τις παρακάτω αλλαγές στο κανονιστικό πλαίσιο:

- Ο πιστωτικός κίνδυνος αποτελεί τον παλαιότερο και πιο σημαντικό κίνδυνο που αντιμετωπίζουν οι τράπεζες. Ο κίνδυνος προέρχεται από την αδυναμία ή και την άρνηση του αντισυμβαλλόμενου να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του. Στη Βασιλεία II τροποποιείται η ισχύουσα τυποποιημένη μέθοδος για τον υπολογισμό των κεφαλαιακών απαιτήσεων και με το νέο Σύμφωνο η μέτρηση του πιστωτικού κινδύνου

βασίζεται σε αξιολογήσεις εξωτερικών οίκων πιστοληπτικής αξιολόγησης. Ωστόσο στη Βασιλεία II διατηρείται η λογική της Βασιλείας I βάσει της οποίας ο κίνδυνος εντάσσεται σε συγκεκριμένες κλίμακες προκαθορισμένων συντελεστών στάθμισης κινδύνου.

- Ο υπολογισμός του πιστωτικού κινδύνου μπορεί να γίνεται βάσει εσωτερικών συστημάτων διαβάθμισης (internal ratings-based approach). Τέτοια συστήματα συνήθως σχεδιάζονται και αναπτύσσονται από ειδικούς οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης και εγκαθίστανται στις εγκαταστάσεις της τράπεζας που τα χρησιμοποιεί ως εσωτερικά συστήματα.

Ο Πυλώνας II (εποπτικός έλεγχος) στοχεύει στο να ενθαρρύνει την τήρηση υψηλών προδιαγραφών στη διαφάνεια και παρουσίαση των αναλαμβανόμενων κινδύνων. Μέσα από το αναθεωρημένο Σύμφωνο δίνεται η δυνατότητα στα τραπεζικά ιδρύματα να αναπτύξουν εσωτερικά συστήματα αξιολόγησης του πιστωτικού κινδύνου σε διάφορα επίπεδα πολυπλοκότητας, ώστε να επιτευχθεί ακριβέστερη στάθμιση κινδύνου με την έγκριση των εποπτικών αρχών. Σε όσες τράπεζες εκτιμάται στην αγορά ότι ανήκουν σε υψηλού κινδύνου ιδρύματα ή έχουν ανεπαρκές σύστημα διαχείρισης κινδύνων θα επιβάλλονται κυρώσεις μέσω υψηλότερων περιθωρίων επιτοκίου στον διατραπεζικό δανεισμό και στο εκδιδόμενο χρέος.

Η διαφάνεια των στοιχείων είναι υποχρεωτική και επικεντρώνεται σε συγκεκριμένους τομείς, οι οποίοι αφορούν κυρίως στοιχεία για την κεφαλαιακή επάρκεια και τη σύνθεση των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων, την αναλυτική παρουσίαση των εκθέσεων σε κίνδυνο ανά προϊόν και τη διαφάνεια των διαδικασιών διαχείρισης κινδύνων. Το μέρος αυτό του Συμφώνου εισάγει γενικές αρχές τέτοιες, ώστε να διασφαλίζεται η κεφαλαιακή επάρκεια των πιστωτικών ιδρυμάτων πέρα των μηχανισμών του Πυλώνα I. Τα πιστωτικά ιδρύματα θα πρέπει να διαθέτουν σύστημα εκτίμησης κεφαλαιακής επάρκειας και να καθορίζουν τα κεφάλαια που απαιτούνται για την κάλυψη των κινδύνων που αναλαμβάνουν. Οι εποπτικές αρχές αξιολογούν τους κινδύνους καθώς και τις διαδικασίες παρακολούθησης και μέτρησης αυτών και δύνανται να θέτουν πρόσθετες κεφαλαιακές απαιτήσεις στις περιπτώσεις που δεν υπάρχει πλήρης συμμόρφωση με τις διατάξεις του Πυλώνα I.

Συγκεκριμένα ο Πυλώνας II αρθρώνεται γύρω από τέσσερις βασικές αρχές:

- Πρόβλεψη διαδικασιών από τα πιστωτικά ιδρύματα για την εσωτερική αξιολόγηση της κεφαλαιακής τους επάρκειας και τη διαμόρφωση στρατηγικής για τη διατήρηση του επιπέδου ιδίων κεφαλαίων.
- Καθιέρωση της εξουσίας εποπτικού ελέγχου της αρτιότητας των διαδικασιών διαχείρισης κινδύνων των τραπεζών.
- Δυνατότητα επιβολής από την αρμόδια εποπτική αρχή κεφαλαιακής απαίτησης για κάλυψη έναντι του πιστωτικού κινδύνου καθ' υπέρβαση του ελάχιστου ορίου (8%) σε συγκεκριμένα πιστωτικά ιδρύματα.
- Καθιέρωση της εξουσίας έγκαιρης παρέμβασης των εποπτικών αρχών σε περίπτωση επιδείνωσης του Δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας ενός πιστωτικού ιδρύματος.

Η διαδικασία της εποπτικής εξέτασης (supervisory review process) του Πυλώνα II αποτελεί μια από τις βασικές καινοτομίες του νέου Συμφώνου. Αντανακλά τη μετατόπιση του ενδιαφέροντος των εποπτικών αρχών από το επίπεδο της μακροπροληπτικής εποπτείας σε εκείνο της μικροπροληπτικής, παρέχοντας τη δυνατότητα προσωποποιημένης εποπτείας των ιδρυμάτων οι δραστηριότητες των οποίων ενέχουν μεγαλύτερο συστηματικό κίνδυνο.

Ο Πυλώνας III (πειθαρχία της αγοράς) εισάγει διατάξεις αναφορικά με την προς το εξωτερικό πληροφόρηση που παρέχουν τα πιστωτικά ιδρύματα ως προς το ύψος των αναλαμβανόμενων κινδύνων, τις κεφαλαιακές απαιτήσεις έναντι των κινδύνων αυτών και την ακολουθούμενη στρατηγική, προκειμένου μέσω της διαφάνειας να ενισχυθεί η πειθαρχία της αγοράς (market discipline). Αφορά, επομένως, την υποχρέωση των τραπεζών να προβαίνουν σε γνωστοποίηση στοιχείων τόσο ποιοτικού όσο και ποσοτικού χαρακτήρα, με σκοπό την ενίσχυση της επιβαλλόμενης από την αγορά πειθαρχίας προς τους κανόνες ορθής διαχείρισης των κινδύνων. Η τυποποιημένη μορφή παρουσίασης των πληροφοριών προάγει τη διαφάνεια και τη συγκρισιμότητα των τραπεζικών ιδρυμάτων μέσω των πληροφοριών που παρέχουν. Οι υποχρεώσεις δημοσιοποίησης αφορούν σε γενικές γραμμές:

- Τους κινδύνους στους οποίους εκτίθενται τα πιστωτικά ιδρύματα.
- Τις διαδικασίες διαχείρισης τους.
- Την ποιότητα των στοιχείων των ιδίων κεφαλαίων που χρησιμοποιούνται για την κάλυψη των κινδύνων.

Η σημαντική αλλαγή σχετικά με το νέο πλαίσιο υπολογισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων που προτείνει η επιτροπή έχει να κάνει με τις κεφαλαιακές απαιτήσεις έναντι του λειτουργικού κινδύνου. Μέσα από το νέο πλαίσιο προβλέπονται ξεχωριστές κεφαλαιακές απαιτήσεις βάσει αντίστοιχων μεθοδολογιών μέτρησης. Το πρόβλημα που παρουσιάζεται σχετικά με τον λειτουργικό κίνδυνο είναι η δυσκολία μέτρησής του. Στην πραγματικότητα ο λειτουργικός κίνδυνος αναφέρεται σε όλα τα είδη κινδύνων που δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν είτε ως κίνδυνοι αγοράς είτε ως πιστωτικοί κίνδυνοι.

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι οι τρεις Πυλώνες του νέου Συμφώνου λειτουργούν συμπληρωματικά και αλληλοενισχυόμενα και πρέπει να εφαρμόζονται συνολικά, διαφορετικά, η εποπτεία δεν μπορεί να επιτύχει τους στόχους της. Η αποτελεσματικότητα του Πυλώνα I εξαρτάται από την ικανότητα των εποπτικών αρχών να παρακολουθούν και να ελέγχουν τη σωστή λειτουργία τους μέσω των διαδικασιών που προβλέπονται στον Πυλώνα II. Ο Πυλώνας III αφενός διασφαλίζει και αφετέρου παρέχει κίνητρα στις τράπεζες. Μέσω της υποχρέωσης να γνωστοποιούν αναλυτικά τα στοιχεία τους για τους κινδύνους που αναλαμβάνουν, οι τράπεζες, στην προσπάθειά τους να παρουσιάσουν όσο το δυνατόν καλύτερη και ασφαλέστερη εικόνα προς κάθε ενδιαφερόμενο, προχωρούν στη βελτίωση των διαδικασιών αναφορικά με τη διαχείριση των κινδύνων που αναλαμβάνουν και την αποτελεσματικότητά τους. Ως προς το Δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας της κάθε τράπεζας, αυτός αποτελεί ίσως τον πιο σημαντικό παράγοντα στην εικόνα της ως προς τρίτους ενδιαφερομένους αλλά και τους ελέγχους της εποπτεύουσας αρχής. Υπολογίζει τη σχέση μεταξύ των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων της και των στοιχείων του σταθμισμένου έναντι των κινδύνων ενεργητικού. (Ντόκας, Χριστόπουλος 2012)

Είναι σαφές ότι η Βασιλεία II, όταν θα βρίσκεται σε πλήρη εφαρμογή, θα συνεπάγεται οφέλη για τις τράπεζες, τους πελάτες τους και ευρύτερα για την οικονομία, τα οποία θα ξεπερνούν το κόστος της σταδιακής προσαρμογής στους νέους κανόνες. Προϋπόθεση όμως για να συμβεί αυτό είναι η υψηλή πιστοληπτική ικανότητα των πελατών, με άλλα λόγια η καλή ποιότητα του χαρτοφυλακίου των τραπεζών. Η καλή πιστωτική ποιότητα θα οδηγήσει σε απελευθέρωση εποπτικών κεφαλαίων, άρα θα δώσει την ευκαιρία στις τράπεζες για πιστωτική επέκταση σε νέες δραστηριότητες, ενισχύοντας έτσι την οικονομική ανάπτυξη. (Ζοπουνίδης, Λεμονάκης 2009)

4.4 Βασιλεία III(Basel III)

Στην προσπάθεια να ανταποκριθεί στην πρόσφατη χρηματοπιστωτική κρίση, το 2008, η Επιτροπή της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία (Basel Committee on Banking Supervision-BCBS) παρουσίασε το αναθεωρημένο πλαίσιο κανόνων και οδηγιών για την κεφαλαιακή επάρκεια των πιστωτικών ιδρυμάτων. Τα κείμενα διαβούλευσης, οι συστάσεις και οι κανόνες που εξέδωσε η Επιτροπή από τον Ιούλιο του 2009 και μετά (παρουσιάστηκαν από την Επιτροπή στις 19 Δεκεμβρίου 2009) αποτελούν τη Βασιλεία III.

Κατά κάποιον τρόπο, η Βασιλεία III αποτελεί βελτίωση και συμπλήρωση της Βασιλείας II και όχι μια νέα συμφωνία. Εξάλλου, βάσει του αρχικού σχεδιασμού της Βασιλείας II, το σύνολο των κανόνων της θα εφαρμοζόταν μέχρι το 2012. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Ευρωπαϊκή Ένωση, που εφάρμοσε τους κανόνες στα κράτη-μέλη της το 2008, όταν ήδη ξέσπασε η χρηματοπιστωτική κρίση στις ΗΠΑ ένα χρόνο νωρίτερα. Όπως ήταν αναμενόμενο, η Επιτροπή μελέτησε τα προβλήματα που οδήγησαν στην κρίση και με το νέο Σύμφωνο πρότεινε την ενδυνάμωση των κανόνων κεφαλαιακής επάρκειας και ρευστότητας σε παγκόσμιο επίπεδο με στόχο την τόνωση των τραπεζών και την ενίσχυση της διαφάνειας στον τραπεζικό τομέα. Οι αλλαγές αυτές κινούνται προληπτικά σε δύο επίπεδα: σε μικροοικονομικό και σε μακροοικονομικό επίπεδο (micro & macro prudential). Δηλαδή, αποβλέπουν αφενός στην ενδυνάμωση της κάθε τράπεζας ξεχωριστά, ώστε να μπορούν να ξεπερνούν τα προβλήματα που οφείλονται σε περιόδους αρνητικών εξελίξεων, και αφετέρου στην αντιμετώπιση συστημικών κινδύνων. Τα δύο αυτά επίπεδα πρόληψης αλληλοσυνδέονται, καθώς η ενδυνάμωση της κάθε τράπεζας ξεχωριστά εντέλει οδηγεί σε μείωση του κινδύνου εκδήλωσης συστημικής κρίσης.

Τα κύρια σημεία του μεταρρυθμιστικού σχεδίου καθώς και ο τρόπος μετάβασης από τη Βασιλεία II στη Βασιλεία III συμφωνήθηκαν και ανακοινώθηκαν τον Σεπτέμβριο του 2010 με στόχο να τεθούν σε εφαρμογή στο τέλος του 2019. Η απόφαση για σταδιακή ενσωμάτωση των αλλαγών (smooth process) οφείλεται στους φόβους που υπάρχουν για τυχόν επιπτώσεις τόσο στα τραπεζικά ιδρύματα όσο και στην πραγματική οικονομία στην περίπτωση που η ενσωμάτωση των αλλαγών απαιτηθεί άμεσα.

Η νέα αυτή συμφωνία τριπλασιάζει τα κεφαλαιουχικά αποθέματα τα οποία θα πρέπει να διατηρούν οι τράπεζες. Δηλαδή η Επιτροπή εισηγείται ένα σύνολο μέτρων το οποίο θα δώσει στον τραπεζικό τομέα τη δυνατότητα να απορροφά πιο αποτελεσματικά ενδεχόμενες οικονομικές αναταραχές που θα ανακύπτουν από δυσλειτουργίες στο χρηματοπιστωτικό και οικονομικό σύστημα, αποτρέποντας έτσι τη διάχυση αυτών των δυσλειτουργιών στη πραγματική οικονομία.

Συμπερασματικά, η Βασιλεία III αποτελεί ένα σύνολο σύγχρονων κανόνων που σκοπό έχουν την ενδυνάμωση του ρυθμιστικού πλαισίου λειτουργίας των τραπεζών, ώστε να παρακολουθείται και να επιβλέπεται αποτελεσματικά το τραπεζικό σύστημα, κυρίως ως προς τους κινδύνους που αναλαμβάνει και που ενδέχεται να αντιμετωπίσει. Έτσι, ο στόχος των μέτρων του νέου Συμφώνου είναι:

- Να βελτιώσει την ικανότητα του τραπεζικού τομέα στη απορρόφηση αρνητικών επιπτώσεων που προέρχονται από χρηματοοικονομικές ή οικονομικές κρίσεις.
- Να ενδυναμώσει τον τρόπο διαχείρισης των κινδύνων από τις τράπεζες και τον τρόπο διακυβέρνησής τους.
- Να βελτιώσει τη διαφάνεια στο τραπεζικό σύστημα.

Η έμφαση στην επίτευξη αυτών των στόχων δίνεται στην κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών σε συνδυασμό με τη ρευστότητά τους, η επιτυχία των οποίων εξαρτάται κυρίως από τη ποιότητα των ιδίων κεφαλαίων του πιστωτικού ιδρύματος, τα οποία διασφαλίζουν την ευρωστία της κάθε τράπεζας. Για το λόγο αυτό, η έμφαση στη Βασιλεία III δίνεται αφενός στην ποιότητα των ιδίων κεφαλαίων, θέτοντας αυστηρά κριτήρια για τις κατηγορίες κεφαλαίων που μπορεί να εντάσσονται στα ίδια, και αφετέρου στο ύψος των απαιτήσεων των ιδίων κεφαλαίων ως προς το σταθμισμένο έναντι κινδύνων ενεργητικό.

Βάσει της Βασιλείας III:

- Αυξάνονται τα επίπεδα συνέπειας και διαφάνειας αναφορικά με την κεφαλαιακή διάρθρωση:
- Τα κυριότερα στοιχεία που θα συνθέτουν πλέον το Κεφάλαιο Tier1 θα είναι κοινές μετοχές και παρακρατηθέντα κέρδη. Συνολικά τα ίδια κεφάλαια χωρίζονται σε

τέσσερις κατηγορίες: βασικά κεφάλαια, κύρια και πρόσθετα κεφάλαια, συμπληρωματικά κεφάλαια, και κύρια και πρόσθετα κεφάλαια.

- Θα υπάρξει εναρμόνιση των στοιχείων του Κεφαλαίου Tier2 (που αποτελείται κυρίως από αποθεματικά, γενικές προβλέψεις, υβριδικά κεφάλαια, απαιτήσεις μειωμένης εξασφάλισης).
- Καταργείται το Κεφάλαιο Tier3 (μεγαλύτερο εύρος απαιτήσεων μειωμένης εξασφάλισης).

- Ενδυναμώνεται το πλαίσιο κεφαλαιακής επάρκειας από πλευράς κάλυψης κινδύνων:

- Αυξάνονται οι κεφαλαιακές απαιτήσεις για το χαρτοφυλάκιο συναλλαγών, ώστε να αντιμετωπίζονται αποτελεσματικότερα κίνδυνοι που συνδέονται με αγοραπωλησίες σύνθετων χρηματοοικονομικών προϊόντων.
- Θωρακίζονται οι κεφαλαιακές απαιτήσεις για πιστωτικά ανοίγματα αντισυμβαλλομένων που προέρχονται από παράγωγα προϊόντα του πιστωτικού ιδρύματος, συμφωνίες επαναγοράς κτλ.
- Διευρύνονται τα ελάχιστα όρια κεφαλαιακών απαιτήσεων αναφορικά με τα ανωτέρω ανοίγματα.
- Παρέχονται κίνητρα για τη μεταφορά των συμβολαίων παραγώγων OTC (Over-The-Counter είναι παράγωγα προϊόντα των οποίων οι αγοραπωλησίες γίνονται εκτός χρηματιστηρίου) στους κύριους αντισυμβαλλομένους (πιθανότατα σε οργανισμούς εκκαθάρισης συναλλαγών).
- Παρέχονται κίνητρα για πιο σφιχτή διαχείριση κινδύνων αναφορικά με πιστωτικά ανοίγματα αντισυμβαλλομένων.

- Εισάγεται απλοποιημένος δείκτης κεφαλαιακής εξάρτησης, ο οποίος θα λειτουργεί συμπληρωματικά του υφιστάμενου πλαισίου της Βασιλείας II. Στόχος του νέου αυτού δείκτη θα είναι:

- Να θέσει ελάχιστα όρια μόχλευσης στον τραπεζικό τομέα. Ο δείκτης μόχλευσης έχει ως στόχο να μειωθεί ο δανεισμός των τραπεζών οι οποίες κατά την περίοδο της κρίσης αντιμετώπισαν σοβαρά προβλήματα λόγω του υπερδανεισμού τους. Δεν πρέπει να υπερβαίνει το 3%.
- Να εισαγάγει πρόσθετες δικλείδες ασφαλείας έναντι πιθανών αστοχιών, προερχόμενων από υποδείγματα μέτρησης κινδύνου, μέσω εφαρμογής πιο απλών

(συμπληρωματικών) μεθόδων μέτρησης, που θα υπολογίζουν συνολικές κεφαλαιακές απαιτήσεις (και όχι κατά χαρτοφυλάκιο).

- Εισάγει σειρά μέτρων ενίσχυσης της διακράτησης κεφαλαίων για αντιμετώπιση μελλοντικών δυσμενών συνθηκών. Εισάγονται μέτρα με σκοπό:

- Τον περιορισμό υπέρμετρων διακυμάνσεων των ελάχιστων κεφαλαιακών απαιτήσεων.
- Τον υπολογισμό προβλέψεων που θα βασίζεται περισσότερο στην προβολή στο μέλλον.
- Τη μακροπρόθεσμη προστασία του πιστωτικού ιδρύματος σε περιόδους υπέρμετρης πιστωτικής επέκτασης.
- Τη χρήση δεδομένων μακροπρόθεσμου ορίζοντα για τον υπολογισμό πιθανοτήτων αθέτησης.
- Την υποχρεωτική χρήση των εκτιμήσεων LGD σε περιόδους οικονομικής ύφεσης (down-turn LGD).
- Τη βελτίωση της βαθμονόμησης των υποδειγμάτων μέτρησης κινδύνων που μετασχηματίζουν τις εκτιμώμενες ζημιές σε κεφαλαιακή απαίτηση.
- Τη διενέργεια ασκήσεων προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων, όπου θα προβλέπεται περαιτέρω άμβλυνση των πιστωτικών ασφαλιστρών κινδύνου στα σενάρια που αφορούν περιόδους οικονομικής ύφεσης.
- Την αλλαγή του λογιστικού χειρισμού της αναμενόμενης ζημιάς.

- Εισάγεται πρότυπο ελάχιστης ρευστότητας, σε παγκόσμιο επίπεδο, για πιστωτικά ιδρύματα με διεθνείς δραστηριότητες, όπου περιλαμβάνεται Δείκτης Κάλυψης Ρευστότητας 30 ημερών (Liquidity Coverage Ratio). Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι τα πιστωτικά ιδρύματα θα πρέπει να διατηρούν ικανό απόθεμα από «υψηλής ποιότητας» ρευστά περιουσιακά στοιχεία, ώστε να μπορούν να καλύπτουν καθαρές εκροές κεφαλαίων για διάστημα 30 ημερών σε σενάρια ακραίων καταστάσεων.

- Σε περίπτωση που υπάρχει σημαντική οικονομική ανάπτυξη (επέκταση), οι τράπεζες είναι υποχρεωμένες να παρακρατούν υψηλότερο αποθεματικό από ό,τι προβλέπεται συνήθως, ώστε να καλύπτουν ή να ενισχύουν το Δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας σε περιόδους ύφεσης ή κρίσης. Δηλαδή ουσιαστικά η Βασιλεία III είναι ό,τι και η Βασιλεία II σε μακροοικονομικό περιτύλιγμα.

Τέλος, υπάρχει και η άποψη όσων υποστηρίζουν ότι οι παρεμβάσεις των ρυθμιστικών αρχών δημιουργούν προβλήματα στην πραγματική οικονομία και ότι πολλές φορές είναι αυτές που οδηγούν στη δημιουργία διαφόρων ειδών φούσκας με αποτέλεσμα την εμφάνιση κρίσεων. Όπως ισχυρίζονται, μια πλήρως απελευθερωμένη αγορά θα καταναίμει τα κεφάλαια των αγορών σε διαφορετικές επενδύσεις και δεν θα επικεντρώνει μόνο στις επενδύσεις εκείνες που παραμένουν αρρυθμιστες. Μάλιστα, ακόμη και όταν η ρύθμιση είναι επιβεβλημένη, θα πρέπει να περιορίζεται στο βαθμό που κρίνεται απαραίτητη και να μην επιχειρείται να επεκτείνεται όσο το δυνατόν περισσότερο, καθώς η αυστηρότερη ρύθμιση συνεπάγεται μεγαλύτερο κόστος για τον ρυθμιζόμενο φορέα. Όσο περισσότερες απαιτήσεις επιβάλλονται στη λειτουργία του(πληροφοριακά συστήματα, εξειδικευμένο προσωπικό), τόσο μεγαλύτερο είναι το λειτουργικό κόστος του φορέα και συνεπώς ακριβότερες οι χορηγήσεις κεφαλαίων στην πραγματική οικονομία. Σε αυτή την περίπτωση, το αποτέλεσμα θα είναι να επέλθει δυσκολία στη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων και μείωση των δραστηριοτήτων τους, με συνέπεια την ύφεση, που οδηγεί σε ανεργία.

Βιβλιογραφία

- Howells, P., Bain, K. (2009) *Χρήμα, Πίστη, Τράπεζες, Μια Ευρωπαϊκή Προσέγγιση, Τόμος Α'*. Αθήνα: Κριτική ΑΕ.
- Αγγελόπουλος, Π. (2010) *Τράπεζες και Χρηματοπιστωτικό Σύστημα*. Αθήνα: Σταμούλη Α.Ε.
- Ζοπουνίδης, Κ., Λεμονάκης, Χ. (2009) *Διαχείριση Πιστωτικού Κινδύνου*. Αθήνα: Κλειδάριθμος.
- Θωμαδάκης, Σ., Ξανθάκης, Μ. (2011) *Αγορές Χρήματος & Κεφαλαίου, Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Σταμούλη Α.Ε.
- Κορλίρας, Π. (2006) *Νομισματική Θεωρία & Πολιτική*. Αθήνα: Ε. Μπένου.
- Μελάς, Κ. (2009) *Εισαγωγή στην Τραπεζική Χρηματοοικονομική Διοικητική*. Αθήνα: Εξάντας.
- Πετράκης, Π. (1999) *Αξιολόγηση και Χρηματοοικονομική Διοίκηση, Ζητήματα Τραπεζικής Οικονομικής, Τόμος Γ'*. Αθήνα: Κ.&Π. Σμπίλιας Α.Ε.Β.Ε.
- Ρεπούσης, Σ. (2006) *Χρηματοοικονομική Διοίκηση και Διεθνής Τραπεζική*. Αθήνα: Σάκκουλα.
- Σαπουντζόγλου, Γ., Πεντότης, Χ. (2009) *Τραπεζική Οικονομική, Τόμος Α'*. Αθήνα: Γ. Μπένου.
- Σαπουντζόγλου, Γ., Πεντότης, Χ. (2009) *Τραπεζική Οικονομική, Τόμος Β'*. Αθήνα: Γ. Μπένου.
- Φαρσαρώτας, Ι. (2009) *Κατανοώντας τη Σύγχρονη Τραπεζική*. Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Χριστόπουλος, Α., Ντόκας, Ι. (2012) *Θέματα Τραπεζικής και Χρηματοοικονομικής Θεωρίας*. Αθήνα: Κριτική ΑΕ.